

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей
історичної науки**

**Вітенко Микола Дмитрович,
Дебенко Василь Зіновійович**

ІСТОРИЯ ЗАРУБІЖНИХ СЛОВ'ЯН (XV – XVIII СТ.)

**Навчально-методичний посібник
для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за
спеціальністю 032“Історія та археологія”**

Івано-Франківськ, 2024

УДК 94 (4 – 11)
ББК 63.3 (0)
В – 54

Вітенко М. Д., Дебенко В. З. Історія зарубіжних слов'ян (XV – XVIII ст.). Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 032 “Історія та археологія”. Івано-Франківськ, 2024. 78 с.

У методичному посібнику на основі вітчизняної та іноземної наукової літератури і джерел пропонується короткий огляд політичного, соціального, економічного та культурного розвитку слов'янських країн і народів у XV – XVIII ст.

Посібник призначений для студентів спеціальності 032 “Історія та археологія”.

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор,

Володимир Леонович Комар

кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (ПНУ)

кандидат історичних наук, доцент

Галина Василівна Стефанюк

кафедра історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника (ПНУ)

Рекомендовано до друку Вченою Радою Факультету історії, політології і міжнародних відносин

**ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника**

(протокол № __ від “__” _____ 2024 р.)

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Тематичний план.....	11
Навчальна програма	13
Семінарські заняття.....	28
Питання на самостійне вивчення.....	64
Перелік тем для самостійної роботи.....	69
Програмові вимоги.....	74
Рекомендовані джерела та література.....	77

ПЕРЕДМОВА

“Історія зарубіжних слов’ян (XV – XVIII ст.)” є обов’язковим компонентом передбаченим освітньою навчальною програмою, затвердженою до виконання МОН України для здобуття кваліфікаційного рівня бакалавр зі спеціальності “032 “Історія і археологія””.

Передбачає короткий і змістовний аналіз схеми підготовки студентів згідно навчальної програми з курсу “Історія зарубіжних слов’ян (XV – XVIII ст.)”. Лекційні та семінарські заняття допоможуть студентам глибше засвоїти вузлові питання історичного розвитку народів цього регіону, ознайомитися з джерелами та історіографією. На семінарських заняттях студенти оволодівають основами наукового дослідження, навчаються самостійно оцінювати історичні події, висловлювати і аргументувати власні думки.

Мета дисципліни “Історія зарубіжних слов’ян (XV – XVIII ст.)” полягає в тому, щоб, спираючись на методологічні принципи історичної науки, використовуючи найновіші здобутки історіографії, сформувані у студентів-істориків знання про головні етапи та події в історії слов’янських народів. Розглянути основні соціальні, економічні, політичні, етно-конфесійні та культурні процеси у східноєвропейському регіоні, проаналізувати труднощі, здобутки та специфіку в процесі формування державності слов’янських народів.

У результаті вивчення навчального курсу “Історія зарубіжних слов’ян (XV – XVIII ст.)” студенти повинні оволодіти наступними компетентностями:

Інтегральна компетентність. Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК).

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 6. Здатність використовувати різні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

Програмні результати навчання.

ПРН-1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН-2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН-3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН-4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН-6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН-7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН-8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН-11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН-13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН-14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

Навчальна програма курсу завершується заліком. Вона передбачає проведення 12 лекцій (24 години), 18 семінарських занять (36 годин), та 30 годин самостійної роботи для денної форми навчання та проведення 3 лекції (8 годин), 6 семінарських занять (12 годин), та 70 годин самостійної роботи для заочної форми навчання.

Розрахунок максимальної підсумкової оцінки з навчальної дисципліни здійснюється згідно кредитно-модульної системи. Максимальна кількість балів, яку можуть одержати студенти під час виконання різних видів робіт становить:

Модуль 1	Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4	Всього
Поточний контроль	Контрольні роботи	Колоквіум	Екзамен	
25 балів	15 балів	10 балів	50 балів	100 балів

Поточний контроль знань

Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обгрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за роботу на семінарських заняттях становить 25 балів.

Принципи оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

Оцінювання знань студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою. На занятті пропонується якісне оцінювання знань студентів шляхом виставлення балів від "1" до "5". Позначення "0" виставляється студентові за відмову від відповіді на занятті через непідготовленість, або через відсутність на занятті без поважної причини, що впливатиме на його підсумкову рейтингову оцінку в кінці семестру. Підсумкова кількість балів за роботу студента на семінарських заняттях визначається як середнє арифметичне помножене на коефіцієнт. Середнє арифметичне визначається як сума набраних студентом балів поділена на кількість занять, в яких він брав участь і був оцінений. При цьому відсутність студента на занятті без поважної причини враховується при вирахуванні середнього арифметичного. Кожен студент зобов'язаний взяти активну участь не менше як на одній третині семінарських занять, проведених у групі впродовж семестру.

Пропущене з поважних причин заняття студент може "відпрацювати" у

формі, визначеній викладачем та кафедрою. При цьому виставлення оцінки не передбачається, але це відпрацьоване заняття не впливатиме на середній арифметичний бал студента. Як правило “відпрацювання” проходить у вигляді написання і захисту реферату на визначену викладачем тему (вимоги до додаткової реферативної роботи встановлюються викладачем та кафедрою окремо).

Контрольна робота

Впродовж роботи над вивченням дисципліни передбачено проведення контрольної роботи.

При цьому за контрольну роботу студент може одержати 30 балів. Написання контрольної роботи є обов'язковим для виставлення підсумкової оцінки при заліку. У випадку, якщо студент з якихось причин не написав контрольної роботи, він вважається таким, що не виконав усіх видів робіт, що передбачаються навчальним планом на семестр з даної дисципліни. Такий студент має змогу скласти залік за талоном № 2, але для цього він повинен виконати передбачене кафедрою завдання.

Контрольна робота передбачає формулювання 5 завдань: 2 теоретичних, 1 практичного (на знання історичних джерел), 1 знання термінів та 1 на знання хронології.

Критерії оцінювання завдань на контрольній роботі (наведено максимальну кількість балів, яку можна здобути за відповідь на кожне завдання):

Завдання	Бали
1 теоретичне	5 балів
2 теоретичне	5 балів
3 практичне	3 балів
4 знання термінів	1 бал
5 знання хронології	1 бал
Разом	15 балів

Самостійна робота студентів

Самостійна робота студента є основним видом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Метою самостійної роботи є вироблення студентами навичок і вміння працювати з літературою, віднаходити головні, стержневі аспекти проблем, що потребують твердого засвоєння, здатності визначити свою позицію щодо дискусійних ідей чи концепцій і аргументовано її обґрунтувати.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем, написання рефератів, підготовка реферативних матеріалів з наукових публікацій по важливих проблемах даної навчальної дисципліни.

Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді проведення колоквиуму чи написання реферату.

Самостійна робота студентів оцінюється в наступних діапазонах:
Критерії оцінювання колоквиуму (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів)

Критерії	Бали
глибока, розгорнута відповідь	9-10 балів
правильна стисла відповідь	7-8 балів
поверхова відповідь	5-6 балів
поверхова відповідь з наявністю окремих помилок	3-4 балів
розкриття окремого аспекту питання	1-2 бали
неправильна відповідь або її відсутність	0 балів

Критерії оцінювання реферату (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів)

Критерії	Бали
● глибоке розкриття проблеми, з відображенням авторської позиції	- 9-10 балів
● обґрунтоване розкриття проблеми	- 7-8 балів
● тема розкрита неповно	- 5-6 балів
● реферат суто компілятивного рівня	- 3-4 балів
● розкритий лише окремий аспект	- 1-2 бали
● реферат не зарахований	- 0 балів

Самостійна робота студента має на меті закріпити і поглибити набуті студентом знання і вміння у процесі вивчення дисципліни. Навчити студента науково грамотно оформити підготовлені ним матеріали.

Екзамен

Екзамен проводиться як правило у письмовій формі. Екзаменаційний білет складається із 5 завдань: 2 теоретичних, 1 на знання історичних документів, 1 на знання термінів та 1 на знання хронології. Максимальна кількість балів, яку можна здобути на екзамені 50. На екзамен виносяться всі питання програмових вимог з нормативного курсу історії Центрально-Східної Європи в давні часи і середньовіччі.

Студентам для того щоб бути допущеним до семестрового екзамену необхідно виконати всі 3 змістові модулі і при цьому набрати не менше 25 балів. У випадку якщо сума балів буде меншою, студент за рішенням кафедри і погодженням із викладачем повинен “відпрацювати” заборгованість по певному змістовому модулю. Лише після успішного “відпрацювання” він отримує право написати екзамен згідно талону № 2. Якщо упродовж терміну визначеного деканатом факультету історії, політології і міжнародних відносин “відпрацювання” не буде виконано, то такого студента може бути відраховано. Студент, який за підсумками змістових модулів та екзамену набрав менше 50 балів вважається таким, що не виконав навчального плану і повинен перездати екзамен згідно талону № 2. У випадку повторного негативного написання екзаменаційної роботи студент складає екзамен згідно талону № 3 в присутності екзаменаційної

комісії. У випадку здобуття і тут негативної оцінки, такого студента буде відраховано.

У зв'язку із військовими діями, перебуванням студента за межами України, іншими поважними обставинами, наявність яких підтверджується відповідними документами, Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника передбачено можливість складання екзаменів у вигляді тестування у дистанційній формі навчання <https://d-learn.pnu.edu.ua/>. Також у вигляді тестування може відбуватися здача іспиту за талонами № 2 та № 3.

Політика курсу

Відвідування занять і виконання навчального навантаження студентами. Лекції передбачають системний і послідовний виклад навчального матеріалу. Відвідування лекцій для студентів є обов'язковим.

Відвідування та активна участь студентів у роботі семінарських занять також є обов'язковою умовою успішного складання курсу. Пропонуються наступні форми роботи на семінарських заняттях: виступ, опонування, рецензія, участь у дискусії. При цьому враховуватимуться лише логічно обґрунтовані виступи, альтернативна теза чи спростування поданої, а не фактична підтримка тези виступаючого, змістовне рецензування та коментар чи доповнення, що дійсно сприятиме розгляду проблеми.

Обов'язковим є написання запланованих письмових (контрольних, самостійних, індивідуальних) робіт.

Студенти мають інформувати керівництво факультету та викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усі строків визначених для виконання усі видів письмових робіт, передбачених курсом.

Академічна доброчесність:

Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Шкала перерахування оцінок

Оцінка в балах	Оцінка за іспит	Оцінка в національній шкалі	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за залік
90-100	відмінно	5	A	зараховано
81-89	добре	4	B	
71-80			C	
61-70	задовільно	3	D	
51-60			E	
25-50	Допускається до здачі іспиту			
0-25 (0-50) (за роботу в семестрі)	незадовільно (оцінка автоматично виставляється у відомість)	2	FX	Не зараховано
Сума балів по талону № 1, 2 0-50	незадовільно	2	FX	
Сума балів по талону № 3 0-50	незадовільно	2	F	

У науково-методичному посібнику особливу увагу відведено планам семінарських занять, наведено стислі методичні вказівки, які допоможуть студентам опрацювати наукову літературу, проаналізувати конкретні джерела, звернути увагу на вузлові проблеми, дати відповіді на поставлені запитання. Окремо перераховано питання для самостійної роботи студентів, список рекомендованих джерел та літератури до цілого курсу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва теми	Кількість годин, відведених на:		
	Лекції	Семінарські заняття	Індивідуальну і самостійну роботу
Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Європі і в слов'янських країнах	2	4	2
Структурна перебудова господарства в Європі і її особливості в слов'янських країнах у XVI-XVII ст.	2	4	2
Загальна характеристика передумов, соціальної бази, ідеології еретичних і реформаційних рухів взагалі, їх особливості в слов'янських країнах. Контрреформація (кінець XV-XVI ст.).	2	4	2
Внутрішня та зовнішня політика великих московських князів Івана III та Василя III (друга половина XV – перша третина XVI ст.)	2	–	2
Реформи Петра I. Утворення Російської імперії	2	–	2
Розпад Золотої Орди. Створення Кримського ханату. Внутрішня та зовнішня політика Гіреїдів XVI-XVIII ст.	2	–	2
Загострення міжнародної ситуації у Європі у першій половині XVII ст. Передумови першої Європейської війни (1618-1648 рр.) і участі в ній слов'янських народів.	2	4	2
Утворення Габсбурзької багатонаціональної монархії.	2	2	2
Внутрішньополітичне та міжнародне становище Речі Посполитої в XVII - XVIII ст. Три її поділи: передумови і	2	4	2

наслідки.			
Організація владування і управління Османською імперією слов'янськими народами	2	2	2
Хорватія під владою Габсбургів у XVI-XVIII ст.	2	2	2
Етно-політичний і соціально-економічний розвиток Словенії у XVI-XVII ст.	–	2	2
Дубровницька республіка під владою Туреччини (1526-1806 рр.).	–	2	2
Далмація під владою Венеції (1420-1797 рр.).	–	2	2
Контрольна робота	–	2	2
Разом за семестр	24	36	30

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

1. Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Європі і в слов'янських країнах. По даному питанню потрібно розкрити закономірності утворення централізованих держав у Європі у XV-XVI ст., які характеризуються загальними процесами поглиблення суспільного поділу праці (відокремленням міст від села, спеціалізацією регіонів, виникненням промислових і аграрних зон, поглибленням спеціалізації в ремеслі), що викликало поживавлення торгівлі, розвиток торговельних зв'язків і сприяло зародженню і становленню внутрішнього ринку.

Водночас в ряді країн процес утворення держав мав свої особливості. В момент їх утворення ще не утворились передумови до утворення внутрішнього ринку. Головним об'єднавчим фактором стала сильна політична загроза їх національному існуванню. Для Росії з боку татар, Габсбурзької імперії (до складу якої увійшли чехи, словаки та частина південнослов'янських народів), з боку турків. Польщі і Речі Посполитої - з боку німецьких феодалів і Росії. В цих країнах головною рушійною силою об'єднання виступила шляхта, дворянство (без бюргерства як це мало місце в ряді країн Західної Європи) і утворення таких держав відбувалося на феодальному ґрунті. До того ж в Росії, Габсбурзькій імперії та Речі Посполитій особливістю була їх багатонаціональність, окрім цього в історичній літературі не відносять Польщу до централізованих держав.

2. Утворення станових монархій, їх особливості у слов'янських країнах. Передумови і процес формування станів і станових монархій в Європі. Уява сучасників про визначення політичних обов'язків суспільно-політичних верств населення як основи станового поділу суспільства. Стани, їх політична і економічна роль у суспільному житті, їх особливості у слов'янських країнах. Політична роль монархів і представницьких органів влади у слов'янських країнах.

3. Структурна перебудова господарства в Європі і її особливості в слов'янських країнах у XVI-XVII ст. Утворення національних держав, збільшення стану феодалів на землю. Поглиблення суспільного поділу праці, розвиток товарно-грошових відносин і викликане ними та "революцією цін" зростання цін на сільськогосподарську продукцію як передумови значного зростання зацікавленості феодалів у розширенні землеволодіння, власної оранки і закріпачення селян. Можливі, в залежності від соціально-економічного, політичного становища, щільності населення і "вільних залишків" землі, альтернативні шляхи структурної перебудови. Причини переходу Німеччини, Росії, Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини до зміцнення фільварково-помісної системи, "другого видання кріпацтва", їх наслідки в історичній літературі.

4. Загальна характеристика передумов, соціальної бази, ідеології еретичних і реформаційних рухів взагалі, їх особливості в слов'янських країнах. Контрреформація (кінець XV-XVI ст.). Ідеологічний зміст еретичних і реформаційних рухів. Розвиток самосвідомості третього стану і

оформлення його політичних вимог під ідеологічними гаслами. Спроби панівних верств країн Центрально-Східної Європи використати ці рухи для секуляризації церковних земель (Росія, Польща) і для боротьби проти іноземного гноблення (Чехія, Угорщина, югославські народи). Контрреформація. Її передумови: збереження феодализмом висхідного розвитку, необхідність ідеологічного зміцнення держав для вирішення зовнішньо-політичних завдань (Росія, Річ Посполита), організаційні заходи католицької церкви, відчуття панівного верхівкою небезпеки з боку радикальних реформаційних течій.

5. Реформація і контрреформація в Польщі.

Передумови: розвиток національної самосвідомості і зростання політичної активності шляхти, яка сподівалась таким шляхом вирішити земельне питання (було просекуляризовано землю біля 400 костьолів); незадоволення польським кліром «целібатом» і втручання Папи Римського у польські справи. Успіхи Реформації. Сейми 1552 р. і 1555 р., їх рішення про припинення церковної юрисдикції і вільну діяльність реформованої церкви. Особливості реформації у Польщі: внаслідок економічної і політичної слабкості міст її очолила і використала для захоплення церковних земель шляхта.

6. Контрреформація. Налякана подіями в деяких європейських країнах, де відбулось зміцнення за рахунок феодалів бюргерів, посилення визвольної боротьби (під православними галами) на Україні і Литві польська шляхта перейшла на бік Контрреформації, маючи на меті посилити ідеологічну (на базі католицизму) єдність держави. До того ж вона мала підстави для занепокоєння в середині Польщі, де активно діяла течія аріан або «Польських братів». За цих умов вже з 70-х років XVI ст. починається активний наступ на єретичні і реформаційні рухи.

7. «Польські брати» або течія аріанів у польській реформації XVI ст. Витоки руху: вимоги перегляду церковного вчення (заперечення троїстості бога і обряду хрещення), проголошення ідей соціальної рівності, спільного володіння майном і скасування держави, намагання вирішення цих питань шляхом пропагування християнських ідей.

Спроби створення аріанських общин і їх провал. Заборона аріанства і поступовий перехід його ідеологів на лояльні позиції щодо католицької церкви і держави.

8. Єретичний і реформаційний рух у Білорусії. Сімон Будний. Василь Типинський. Як і в Польщі, так і в Великому Литовському князівстві ці рухи мали однакові передумови, ознаки і підтримку на певному етапі з боку шляхти, яка пізніше відійшла від них і взяла участь у Контрреформації.

Найбільш відомими діячами білоруського реформаційного руху були Сімон Будний (1533-1594 рр.) і Василь Тяпинський (1540-1604 рр.) ідеї і гасла реформації (боротьба проти церковного землеволодіння і привілеїв церкви) вони водночас використали для збереження білоруської культури,

розповсюдження світських знань. В поширенні єретичних поглядів відіграли певну роль і втікачі з Московії: Ф. Косой, І. Чорний та ін. радикальні погляди у дусі анабаптизму у Білорусії пропагували Петро з Гонендзи, Якуб з Каликовки, які закликали до мирної перебудови суспільства у дусі ідеалів ранньохристиянської моралі (соціальна рівність, спільне володіння майном).

9. Єретичні і реформаційні рухи в Росії наприкінці XV-XVI ст. передумови зародження ересей (Новгород) і руху «нестяжателів». Ніл Сорський (1433-1508 рр.), Васіан Патрікеєв (помер у 1545 р.). Максим Грек (1470-1556 рр.) і їх гасла секуляризації церковних земель, перебудови політичного устрою держави. Особливості єретичних і реформаційних рухів в Росії. Вузькість соціальної бази і «верхівковий» характер. Наголосити на зацікавленості державної влади у секуляризації церковних земель як головного фактора підтримки «нестяжательства». Розкрити причини ідеологічних коливань державної влади щодо «нестяжателів», які були викликані необхідністю підтримки офіційної церкви за умов війни з Литвою і претензій на спадкоємність Москвою ідеологічного і політичного центру православ'я (Третій Рим).

10. Боротьба войовничої церкви з єретиками і «нестяжателями» наприкінці XV-XVI ст. Йосип Санін (1439-1515 рр.), митрополит Даниїл, митрополит Макарій (1481-1563 рр.), їх погляди.

11. Радикальна течія в реформаційному русі XVI ст. Феодосій Косой як ідеолог селянсько-плебейського руху. Його релігійна ідеологія (реформа церкви, Ісус людина а не Бог) і соціально-політичні ідеї (заклики до соціальної і політичної рівності, засудження війни і пропаганди ідей рівності і братерства усіх людей).

12. Внутрішня та зовнішня політика великих московських князів Івана III та Василя III (друга половина XV – перша третина XVI ст.).

«Государ всієї Русі». Об'єднавча політика Івана III. «Судебник» 1497 р. Зовнішня політика Івана III. Зміцнення особистої влади Івана III та Василя III. Генеза самодержавства та деспотизму в Російській державі. Утворення Російської централізованої держави.

13. Реформи Петра I. Утворення Російської імперії. Початок царювання Петра I. Політика меркантилізму й протекціонізму. Внутрішня й зовнішня торгівля. Фінанси. Митна і податкова політика Петра I. Мілітаризація економіки. Реформи місцевого і центрального управління. Сенат. Колегії. Адміністративно-територіальна реформа. Створення нової армії і флоту. Табелі про ранги. Церковна реформа. Посилення контролю над суспільною думкою і приватним життям населення. Фіскалі. Утвердження абсолютизму в Росії. Утворення Російської імперії. Північна війна 1700-1721 рр.

14. Розпад Золотої Орди. Створення Кримського ханату. Внутрішня та зовнішня політика Гіреїдів XVI-XVIII ст. Причини розпаду Золотої Орди: політичні, суспільні, релігійні та ін. Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика ханів династії Гіреїв.

15. Загострення міжнародної ситуації у Європі у першій половині XVII ст. Передумови першої Європейської війни (1618-1648 рр.) і участі в ній слов'янських народів. Боротьба за збереження феодалізму і панування у Європі (з боку Папства, Габсбургів і Польщі) між цією коаліцією і Швецією та Францією, які виступили у завершальний процес формування національної і наднаціональної державності. Релігійний і політичний фактори у 30-річній війні. Протестації (1529 р.), утворення «Протестантської унії» 1608 р. «Католицької Ліги» 1609 р. Початок війни.

16. Чехія в 30-річній війні 1618-1648 років. Загострення політичної і релігійної ситуації в Чехії, викликаної політикою імператора Рудольфа II (1576-1611 рр.). Спроби зняти політичну напругу. Грамота величності (1609 р.) і її підтвердження Матвієм II (1612-1619 рр.). Чеське повстання 1618-1620 рр. Програма повсталих: наголошення на праві вибору короля, обмеження його влади законодавчим сеймом, пріоритет законів сейму над Указами імператора, свобода віросповідань. Соціальна обмеженість вимог. Спроби повсталих одержати широку міжнародну підтримку. Фрідріх Пфальцьський. Повстання трансільванського князя Бетлена Габора. Поразка на Білій горі (1620 р.) і її наслідки для Чехії.

17. Річ Посполита у Тридцятилітній війні (1618-1648 рр.). Розглядаючи дане питання, слід розкрити як загальні передумови участі Речі Посполитої у війні на боці Габсбургів, так і династичні міркування королівського двору. Перше полягало в тому, що панівні верстви Польщі взяли активну участь у контрреформації і розраховували на підтримку Габсбургів у боротьбі з Туреччиною і у своїй експансії на Схід. До того ж польський король Сигізмунд III (1566-1632 рр.) сподівався повернути собі шведський престол, якого його позбавило протестантське дворянство, і претендував на російський престол для свого сина Владислава, обраного у 1610 р. Боярською Думою російським царем. За таких умов у зовнішньополітичному курсі Польщі взяли гору династичні і експансіоністські розрахунки над національними інтересами, які вимагали повернення Польської Сілезії, захопленої Чехією, яка входила до складу імперії Габсбургів. Така політика Польщі привела до польсько-турецької війни 1620-1621 років (розгром польських військ під Могильовом 1620 р.) і спроби турок захопити Хотин, польсько-шведської війни 1621-1629 років (наслідком якої було Альтмарське перемир'я 1629 р., за яким вона втратила позиції на Балтиці), польсько-російські війни 1632-1634 років за умовами Поляновського миру Владислав IV (1632-1648 рр.) відмовився від претензій на російський престол).

18. Росія і Тридцятирічна війна. Російсько-польська війна 1632-1634 років. За Деулінським перемир'ям 1618 р. Польща отримала Смоленськ, Владислав IV не облишив претензій на царський престол. Ці питання, зважаючи на сприятливу міжнародну обстановку, Росія сподівалась вирішити переможною війною. У разі успіху царизм планував захопити українські і білоруські землі і посилити свої позиції у Прибалтиці. Проте, не

дивлячись на підготовку, Смоленський похід був невдалий і 40-тисячна армія воєводи Шеїна капітулювала. Поляновський мир 1634 р. зберіг територіальний статус-кво. Успіхом для Росії стала лише відмова Владислава IV від претензій на російський престол.

19. Структурна перебудова господарства Чехії наприкінці XV-XVII століть: передумови, хід, наслідки. Утворення національної держави. Поглиблення суспільного поділ праці. Розвиток міст та їх відокремлення від сільського господарства. Початок «революції цін» і зростання попиту на сільськогосподарську продукцію. Особливості переходу Чехії до фільваркової системи. Наявність розвинутої промисловості і водночас відносні надлишки землі і нестача робочих рук як наслідки секуляризації церковних земель, війн і епідемій.

20. Зміни у соціальному та політичному становищі селян наприкінці XV-XVII ст. Вплив структурної перебудови на збільшення панських повинностей, оранки, закріпачення селян. Обмеження переходів селян у другій половині XV ст. і їх заборона Законом 1487 р. Антифеодальні виступи селян.

21. Чеські міста, ремесло, торгівля наприкінці XV-XVII ст. піднесення міст і розвиток гірничо-видобувної, скляної, паперової і текстильної промисловості. Ремесло і перші мануфактури, їх ознаки і особливості. Головні торгівельні партнери Чехії (Італія, Польща, Німеччина). Головні предмети експорту (хліб, текстиль) і імпорту (ХVтра, олово, сукна, шкіра).

22. Етно-політичний розвиток Чехії у другій половині XV-XVI ст. Утворення станової монархії. Законодавча і виконавча влада. Спроби зміцнення королівської влади за років правління Іржі Подебрада (1448-1471 рр.): ревізія земельних володінь, посилення ролі адміністрації, розширення привілеїв шляхти і міст. Проект 1464 р. конгрегації європейських держав. Боротьба за чеський престол Матіаша XVньяді і Казимира Ягелончика. Правління Владислава Ягелончика (1471-1516 рр.), його сина Людвіга (Лайоша) II (1516-1526 рр.). Ослаблення королівської влади. Махочська битва (1526 р.), загибель чеського і угорського короля Людвіга II і обрання чеським і угорським королем Фердинанда I Габсбурга.

23. Словаччина наприкінці XV-XVI ст. в складі угорського королівства, її соціально-економічний розвиток. Початок структурної перебудови господарства, зміцнення фільваркової системи, посилення залежності селян. Обмеження права переходу (1495 р.) і запровадження розпуску біглих селян (1504 р.). Селянська війна 1514 року каруців (хрестоносців) під проводом Дьорді Дожа. Загально-угорська збірка законів «Трипартикум XVнгарії» (1514 р.): станове розмежування суспільства, прав і привілеїв феодалів, закріпачення селян. Міста, ремесло, торгівля.

24. Етно-політичне становище Словаччини у складі угорського королівства наприкінці XV-XVI ст. Релігійна ситуація. Спроби верхівкової реформації і наступ контрреформації (сейм 1523 р.). Битва під Мохачем (1526

р.), загибель угорського і чеського короля Людвіга (Лайоша II) боротьба за владу Яна Запольї і Фердинанда Габсбурга. Словацькі землі під владою Габсбургів і Османської імперії у XVI ст.

25. Утворення Габсбурзької багатонаціональної монархії. Передумови і наслідки для слов'янських країн. Політична структура. Імперський статус слов'янських країн. Внутрішня і зовнішня політика Габсбургів у XVI – початку XVII ст., її вплив на слов'янські країни.

26. Внутрішньополітичне та міжнародне становище Речі Посполитої в XVII - XVIII ст. Три її поділи: передумови і наслідки.

Внутрішньополітичне і міжнародне становище Речі Посполитої у 60- 70-х роках XVIII ст. Втручання іноземних держав у внутрішні справи Польщі. Перший поділ Речі Посполитої: його передумови і наслідки Поглиблення реформ в Речі Посполитій: протидія Росії і Пруссії. Другий поділ Польщі. Національно-визвольна боротьба польського народу у 1794 році: хід, програмові вимоги, поразка. Третій поділ Польщі.

27. Чеське повстання 1618-1620 рр. Передумови, програма, хід, наслідки. Загострення політичної і релігійної ситуації в Чехії: обмеження привілеїв шляхти і міст, німецька колонізація. Маневрування імператора Рудольфа II (1576-1611 рр.) («Грамота величності» 1609 р.) і Матвія (1593-1612 рр.). Початок повстання. Програма 100 статей. Ставка на зовнішню допомогу, перш за все Протестантської Унії і війська трансільванського князя Бетлена Габора. Поразка повсталих 1620 р. на Білій горі.

28. Етно-політичний розвиток Чехії у XVII - початку XVIII ст. Поразка на Білій горі (1620 р.), Тридцятирічна війна (1618-1648 рр.) та їх вплив на політичне становище Чехії. Габсбурзька політика: позбавлення її політичної самостійності і перетворення у спадкове володіння (1627 р.); наступ католицизму і проголошення його державною релігією (Укази 1624 р., 1651-1657 рр.). і переслідування протестантів, масова еміграція; насадження німецької мови. Руйнація економічних основ лицарського землеволодіння (перерозподіл феодалських земель), етнічний фактор наступу на національне дворянство.

29. Соціально-економічний розвиток Чехії у XVII – початку XVIII ст. Руйнація сільського господарства і міст. Скорочення майже на третину населення, площ орної землі, зубожіння селян. Курс на зміцнення фільваркової системи і закріпачення селян (укази 1627-1628 рр.) «Друге видання кріпацтва». Селянське повстання (1680 р.): юридичне закріплення панщини і обмеження її трьома днями. Його оцінка в історичній літературі. Передумови і хід повстання ходів (1692-1693 рр.), його поразка.

30. Чеські міста, ремесло, торгівля XVII – початку XVIII ст. Руйнівні наслідки війн (знищено до 80 міст), аграризація міст, негативний вплив еміграції, обмеження міського самоуправління і посилення привілеїв магнатів, вузькість внутрішнього ринку. Ремесло і мануфактура, їх особливості в Чехії (розсіяний характер і застосування примусової праці). Успіхи в розвитку видобувної, текстильної скляної промисловості, їх вихід

на внутрішні і зовнішні ринки. Зародження в габсбурзькій політиці елементів меркантилізму і протекціонізму (Й. Бехер, В. Шредер) їх вплив на розвиток промисловості і торгівлі.

31. Етно-політичний розвиток Словаччини XVII – початку XVIII ст. Складність геополітичного становища як прикордонної зони і народу під владою Габсбургів і османів (до 1699 р.) викликані цим особливості в політиці Габсбургів щодо угорського королівства, до складу якого входила Словаччина. Антигабсбурзький виступ (1644-1645 рр.) трансільванського князя Дьорді I Ракоці. Лінузький мир 1645 р. Посилення політики католицизму, переслідування протестантів (Укази 1651 р. і 1657 р.). рух Імре Тьокелі (1678-1685 рр.) і участь в ньому словаків. Поразка руху І.Тьокелі.

32. Втрата Угорщиною політичної самостійності (1687 р.) і перетворення на спадкоємне володіння Габсбургів. Наступ Габсбургів на станові привілеї і посилення католицизму.

33. Рух Ференці II Ракоці (1703-1711 рр.) і участь у ньому словацького населення. Передумови анти габсбурзького повстання. Повстання в північній Словаччині 1702, 1707-1708 років. Орієнтація на допомогу Франції і Росії. Протиріччя в керівництві і усунення від нього селянських ватажків Томаша Есе, Томаша Барбелі, Альберта Кіша. Поразка повстання. Сатмарський мир 1711 р. Рух словацьких і українських опришків під проводом Юрія Яношика 1711-1713 рр. Денаціоналізація пануючого стану і перерозподіл земельних володінь.

34. Економічний розвиток Словаччини у XVII – початку XVIII століть. Спустошення країни в наслідок війн. Скорочення оранки і земельних наділів. Нестача робочих рук. Посилення закріпачення селян і заборона (1715 р.) їх переходів. Занепад і аграризація міст. Застосування перших мануфактур на примусовій праці за Ференца II Ракоці (1703-1711 рр.) з орієнтацією їх на державне замовлення і потреб війська. Розвиток видобувної, текстильної промисловості, виробництва зброї.

35. Етно-політичний розвиток Чехії під владою Габсбургів у XVIII ст. передумови переходу Габсбургів до «освіченого абсолютизму». Політика і реформи Марії Терезії (1740-1780 рр.), Йосипа II (1780-1790 рр.) і її наслідки для Чехії. Військова реформа (1748 р.), запровадження рекрутських наборів, створення військових округів, збільшення чисельності армії. Судова реформа (1753 р., 1768 р., 1776 р.): створення єдиної збірки законів, цивільного і кримінального кодексу, заборона катувань і обмеження застосування смертної кари. Зміцнення центрального і місцевого управління, не зведення Чехії до рівня габсбурзької провінції (1784 р.) і запровадження німецької мови як державної.

36. Соціальне становище населення Чехії у XVIII ст. передумови, хід і наслідки Чеського повстання 1775 р. Підготовка повстання. «Селянське губернаторство». Програмові вимоги поміркованих і радикалів. Причини поразки. Наслідки. «Патент про панщину» (1775 р.): підтвердження 3-денної панщини, зменшення обсягу робіт і їх регламентація.

Запровадження на коронних землях Чехії системи Рааба: скасування особистості залежності і надання права викупу землі і селянам. «Патент про толерантність» (1781 р.): проголошення свободи віросповідань, секуляризація церковних земель, курс на світський характер освіти. «Патент про підданих» (1781 р.) – скасування в Чехії особистої залежності селян.

37. Економічний розвиток Чехії у XVIII ст. Заохочувальна політика Габсбургів розвитку чеської промисловості. **Протекціонізм і меркантилізм.** Розвиток текстильної і скляної промисловості, вихід її продукції на зовнішній ринок. Скасування регламентації цехів у найважливіших галузях виробництва. Зростання чисельності мануфактур (до 250), робітників (до 190 тисяч), концентрація мануфактурного виробництва.

38. Етно-політичний і соціально-економічний розвиток Словаччини у XVIII ст. Особливості габсбурзької політики стосовно угорського королівства, до складу якого входила Словаччина. Спроби поширення на Угорщину габсбурзького законодавства. Опір угорських феодалів реформам (оподаткування дворян, скасуванню особистої залежності селян у 1784 р., скасуванню станових виборів у місцеві органи управління у 1785 р.). Їх курс на аграризацію країни. Розвиток мануфактурного виробництва у видобуванні (дорогоцінних металів) і чавунно-ливарній промисловості.

39. Чеська мова, освіта і література наприкінці XV-XVIII ст. Формування мови чеського народу у XV-XVI ст. Каліцька Біблія (1579-1593 рр. у 6-ти томах), як зразок тогочасної літературної мови. Перші граматики Я. Богослова і Бенедикта Нудоусерського та перші словники. Занепад чеської мови після поразки на Білій горі і намагання обмеження її вжитку Габсбургами. Відродження чеської мови з другої половини XVIII ст. Павло Долежал і його «Чеська граматика», «Чесько-словацька орфографія». Початок книгодрукування з 1468 р. «Чеські брати» і їх роль у збереженні національної культури. Ідеї Петра Хельчицького (1390-1460 рр.), Луки (1460-1528 рр.) про необхідність реформації церкви, християнську мораль і соціальну рівність. Роль Луки і Яна Богослова у розвитку освіти і національної самосвідомості. Ідеї гуманізму в літературі XVI ст. Богуслав Гасистейн, Гінек із Подебрада, Данїїл Адам. Празький університет. Письменники XVIII ст. Патріотична поезія Вацлава Тома (1756-1816 рр.) і Пухмейера.

40. Наукові знання в Чехії наприкінці XV-XVIII ст.: історичні знання. Історія «Общини чеських братів» Яна Богослова (1523-1571 рр.). Хроніки: «Празька» Бартоша писаря «Чеської землі». «Про Жижку» Мартина Кутина. Дослідники історії чеської церкви Богуслав Бальбін (1621-1688 рр.) і Павло Скала (1583-1640 рр.). Переклади, подорожі, мемуари. Засновник нової чеської історіографії Мартин Пельц (1734-1801 рр.) і його «Нова чеська хроніка». Йозеф Домбровський (1753-1829 рр.) як один із засновників слов'янознавства і його історико-публіцистичні праці про видатних діячів і події чеської історії.

Наукова діяльність Данила Валеславина (1546-1605 рр.): видавнича, перекладацька, укладання словників. Педагогічна діяльність Яна Амоса Коменського (1592-1670 рр.). Видатний чеський анатом, фізіолог і хірург Георг Прохазка (1749-1820 рр.). Заснування ним анатомічних музеїв в Празі (1773 р.), Відні (1791 р.) і медичного товариства в Чехії (1784 р.).

41. Ян Амос Коменський (1592-1670 рр.) як видатний просвітитель. Його життя і діяльність. Його філософські (три ступені пізнання: емпірична, наукова, практична. Три джерела пізнання: почуття, розум, віра і педагогічні погляди. Розвиток цікавості учнів, поєднання навчання і виховання, розвиток моральності і гуманізму, роль корисної праці, індивідуальний підхід орієнтація на поступове досягнення своєї мети. Ідеї створення єдиної шкільної системи і вищої освіти з навчання з 6 до 24 років. Його праці: «Материнська школа», «Чеська дидактика», «Пампедія».

42. Образотворче мистецтво, архітектура, музика, театр. Жанри: народна драма, трагедії (Дачицького - «трагедія про м'ясопуст»), на біблійні сюжети («Юдіфь», «Книга царств»). Значне зростання перекладних і власних драм (понад 300 у репертуарі) у XVIII ст. готика (Церква С. Варвари на Кутній горі XVI ст. Матвія Райська і Бенедикта Рейта), ренесанс (Королівський палац XVI ст. Джовані це Спаціо у Празі). Поява подвійних вікон і мармурового оздоблення), бароко в архітектурі і будівництві. Живопис. Поява елементів реалізму в зображенні святих XVI ст. Портретний живопис XVII-XVIII ст.: Кареда Шкрета (1610-1674 рр.), Петра Брандля (1668-1739 рр.). В. Райнера (1689-1743 рр.). Скульптурна майстерня М. Брауна у Празі і її скульптурні портрети Карла IV (1730 р.) та ін. Розвиток музики і започаткування чеського музичного національного відродження у творчості Богуслава Чорногорського (1684-1742 рр.).

43. Словацька культура у XVI-XVIII ст. Вплив «гусизму» на розвиток словацької культури XVI-XVIII ст. Діяльність ректора Жилинської школи Юро Бановського в галузі освіти і як фольклориста. Юрій Торжановський (1591-1637 рр.), його пісні, збірка протестантських молитов у збірці «Аугсбурзька конфесія». Словацька мова, література, освіта. Роль чеської і латинської мов у Словаччині. Вавринець Бенедикті (1555-1615 рр.) – поет, мовознавець, дослідник словацької мови. Данило Горгичка (помер 1706 р.) – збирач словацького фольклору, патріот-гуманіст, дослідник словацької історії. Данило Керман (1663-1740 рр.) – автор «Словацької граматики» та історичних нарисів з історії словацького народу. Започаткування створення словацької літературної мови у словниках Павла Долежала і словниках та граматиці просвітителя і мовознавця А. Берналаока (1762-1813 рр.). Словацька готика (ратуша у Банській Бистриці) і бароко (костюл Альжбетінок і палац Естеразі у Братиславі). Зростання реалізму в портретах державних діячів XVдожника Яна Купецького (його «Портрет Петра I» і «Автопортрет»).

44. Організація владування і управління Османською імперією слов'янськими народами. Румелійське бейлербейство, аялети Боснія і

Сербія. Кнези і кмети. Судова влада. Церква і держава. Особливості управління в Болгарії, Сербії, Боснії і Герцеговині.

45. Соціально-економічний розвиток південних слов'ян. Форми володіння землею. Державні, вакуфні землі, мюльки. Сіпахи і їх земельне володіння: тімари, зеамети, хаси. Аграризація міського населення і демографічні зміни в містах. Зовнішня і внутрішня торгівля, зміни торгівельних шляхів. Суспільні стани. Бейлербеї, беї, сіпахи, райя, войнуки, марталози, соколари, дербентджії, чуприджії.

46. Військово-ленна система: передумови її утворення (скерування на чисельно-дешеву армію), організаційні (умовне наділення землею, участь у поділі награваного), причини занепаду (зміни в політичній обстановці в Європі, осідання сіпахів на землю і поява помість чіфтліків, зменшення війська сіпахів і зростання ролі яничар.

47. Соціально-економічний розвиток. Занепад військово-ленної системи і його вплив на розвиток господарства. Розвиток міст і промисловості (видобуток срібла, міді, золота і виробництво заліза), поглиблення спеціалізації і зародження внутрішнього ринку. Внутрішня і зовнішня торгівля.

48. Болгарія під час війн європейських держав проти Османської імперії. Національно-визвольна боротьба. Рух гайдуків. Австрійсько-турецька війна 1592-1606 рр. і повстання 1598 р. у Тирнові (Тодор Балина і митрополит Деонісій), повстання у Чепровці і Тирнові 1686-1688 рр. під час австро-турецької війни 1683-1699 рр. Передумови повстань, надії повсталих на Австрію і Росію. Заклики російського царизму до повстань під час російсько-турецьких війн другої половини XVIII ст. і їх наслідки. Зневіра болгарського народу у допомозі з боку Росії і Австрії.

49. Культура Болгарії наприкінці XV-XVIII ст. Мова, література, освіта. Константин філософ і його «Сказаніє о пісьменах» і «Житіє» Стефана Лазаровича. Посилення потураччя і еллінізації болгар. Домаскіни. Школи монастирів. Фольклор (гайдуцькі пісні, їх герої), архітектура, ремесло.

50. Боротьба Сербії, Македонії, Боснії і Герцеговини проти турецького ярма у XVI-XVII ст. Рух гайдуків і повстання (1592 р., 1595 р., 1597 р.) під час австро-турецької війни 1592-1606 рр., повстання під час австро-турецької війни 1683-1699 рр. і створення антитурецької «Священної ліги» (1684 р.). Перемога під Віднем (1683 р.) Яна III Собеського. Походи на Азов (1695-1696 рр.) Петра I. Захоплення турецькими військами Белграду (1690 р.) і масове переселення сербів у габсбурзькі володіння. Карловицький мир (1699 р.) і захоплення Австрією частини Угорщини, Трансільванії, Хорватії, Словенії і Росією Азова.

51. Соціально-економічний розвиток і політичне становище Сербії, Македонії, Боснії і Герцеговини у XVIII ст. Турецька політика: переселення на сербські землі албанців – мусульман, обмеження політичної діяльності православної церкви. Ліквідація Печської патріархії (1766 р.) і Охридського архієпископства (1767 р.). Криза військової системи і перехід до

чіфтликівської системи господарювання: її вплив на політичне становище і розвиток господарства. Особливості соціально-економічного розвитку різних регіонів. Народно-визвольний рух під час австро-турецьких війн (1716-1718 рр., 1737-1739 рр.) і австро-російської-турецької війни (1787-1791 рр.).

52. Чорногорія і її боротьба за незалежність у XVII-XVIII ст. Соціально-економічний розвиток і політичне становище. Аграризація країни і племінні союзи. Антитурецький рух (1645-1669 рр., 1688 р.). підкорення Чорногорії турками і ліквідація її автономії (1692 р.). Державна і релігійна діяльність митрополита Даниїла Негоша (1670-1735 рр.), його зв'язки з Росією. Його спадкоємці Сава і Василь (1750-1766 рр.) і Самозванець Степан Малий (1767-1773 рр.). Походи турецьких військ проти Чорногорії у 1787 р., 1796 р. і фактичне здобуття незалежності у 1796 р. за часів правління Петра I Негоша (1781-1830 рр.).

53. Хорватія під владою Габсбургів у XVI-XVIII ст. Політичне становище і соціально-економічний розвиток Хорватії у XVI ст. Боротьба за владу між Габсбургами і Заполяї (1526-1527 рр.) після поразки у Махоцькій битві і загибелі угорського короля Людовика (Лайоша) II (1526 р.). Боротьба з походами турок (1532 р., 1538 р.). І заходи по посиленню оборони. Захоплення хорватської території і входження решти території до складу імперії Габсбургів. Утворення військового кордону з хорватських, волоських, сербських, боснійських біженців. Граничари, їх організація і господарство. Оборона Міклошем Зринським (1566 р.) Сігету від турків. Руйнація господарства, аграризація країни і міст. Австрійська колонізація, зростання експлуатації і опір селян. Повстання Матії Губеца (1573 р.): його рушійні сили, програма створення селянської держави, причини поразки. Релігійна ситуація.

54. Етно-політичне і соціально-економічне становище в Хорватії у XVII ст. Посилення влади Габсбургів над Хорватією за Рудольфа II (1576-1612 рр.). Зростання австрійської колонізації і феодального землеволодіння, обмеження автономії і підпорядкування банських військ; спроби обмеження прав влахів і граничар. Їх перетворення на феодально-залежних селян, їх виступи у 1665 р., 1692 р., 1697 р. зростання невдоволення внутрішньою централізаторською і зовнішньою (відсутність активності у боротьбі з Туреччиною) політикою за часів імператора Леопольда I (1658-1705 рр.). Змови Міклоша Зринського (1663-1664 рр.). Вештеленї (1666-1667 рр.), заколот Петра Зринського (1660-1671 рр.) та їх наслідки.

55. Етно-політичне становище Хорватії у XVIII ст. Політичні комбінації хорватської панівної верхівки на початку XVIII ст. навколо питання про престолонаслідування в Австрії. «Прагматична» санкція Хорватії (1712 р.) Карла VI і державні акти Марії Терезії (1741 р., 1745 р.).

«Освічений абсолютизм» Марії Терезії (1740-1780 рр.), Йосипа II (1780-1790 рр.), їх реформи та особливості їх запровадження в Хорватії.

56. Військова реформа (1748 р.), створення військових округів, запровадження рекрутських наборів: реорганізація військового кордону у

середині XVIII ст.: ліквідація решток самоуправління. **Судова реформа.** Роль державних судів, запровадження карного (1768 р.) і цивільного (1776 р.) кодексів. Підкорення державою церкви, проголошення віротерпимості, світський характер освіти. **Обмеження політичних прав Хорватії.** Ліквідація у 1779 р. Хорватського королівського віча і передання його функцій угорській адміністрації. Запровадження державної (1784 р.) німецької мови в Угорщині і Хорватії. Утворення 10-ти адміністративних округів на чолі з королівськими комісарами (1785 р.). Тенденції до зміцнення союзу Хорватії з Угорщиною. Визнання (1790 р.) адміністративно-політичного підпорядкування Хорватії Угорщині. Відкриття угорських шкіл.

57. Соціально-економічний розвиток Хорватії у XVIII ст. Аграрне законодавство 50-80-х років XVIII ст. і надання селянам (1785 р.) права переходу. Скасування внутрішніх митниць і власного бюджету Хорватії (1712 р.). Повстання селян (1742-1743 рр.) і граничар (1730-1731 рр., 1751 р., 1755 р.). Австрійська політика протекціонізму і меркантилізму. Пожвавлення економічного розвитку, внутрішньої і зовнішньої торгівлі у другій половині XVIII ст. Поглиблення суспільного поділу праці. Розвиток старих (суднобудування, лісопиляння, цукрова) і поява нових (тютюнова, скляна, шовкова) галузей виробництва. Мануфактури.

58. Етно-політичний і соціально-економічний розвиток Словенії у XVI-XVII ст.

Германська колонізація Словенії, початок захоплення її Австрією (1582 р.) і включення її у спадкову власність Габсбургів (середина XVI – початок XIX ст.). Зростання товарного виробництва, збільшення податків, соціальна диференціація суспільства. Селянське повстання 1515 р. Реформація в Словенії і її особливості. Протестантизм феодалів і бюргерства на чолі з П. Трубарем, А. Богоричем, Ю. Далматинцем. Боротьба за секуляризацію земель католицької церкви, проти централізаторських прагнень Габсбургів. Переміщення головних шляхів міжнародної торгівлі, Тридцятилітня війна, та її вплив на занепад господарства і міст у XVII ст.

59. Реформи Марії Терезії (1740-1780 рр.), Йосипа II (1780-1790 рр.). Аграрне законодавство, скасування внутрішніх митниць, політика меркантилізму і протекціонізму на пожвавлення економічного життя Словенії, розвиток промисловості (полотняні, паперові, по виробництву шовку і скла мануфактури), торгівлі (Любляна і Трієст). Скасування особистої залежності селян, регламентація панщини.

60. Дубровницька республіка під владою Туреччини (1526-1806 рр.). Політичне становище. Перехід з васальної залежності Угорщині у васальну залежність Туреччини (1526-1806 рр.). Особливості політичного устрою (повне внутрішнє самоуправління, власні закони із законодавчою, - Велике віче, - і виконавчою, - виборний князь, Сенат, мале віче владою) і соціально-економічного розвитку (сприяння Туреччини розвитку торгівлі і лихварського капіталу).

61. Далмація під владою Венеції (1420-1797 рр.).

Політичне становище і театр венеціано-турецьких війн (1463-1479 рр., 1499-1502 рр., 1537-1540 рр., 1570-1573 рр., 1645-1669 рр., 1714-1718 рр.). Суспільний устрій. Самоврядування міст з Великою Радою, Сенатом, виборним князем. Поширення у XVI ст. на Далмацію Венеціанських законів і запровадження намісництва. Соціально-економічний розвиток. Антифеодальні і анти венеціанські повстання у 1514 р. на острові Хвар, у 1539 р. на острові Ребе і у 1593 р., 1596 р. Торгівля. Початок економічного занепаду у XVIII ст. Підкорення Далмації (1797 р.) Австрією.

62. Культура Сербії, Боснії, Герцеговини і Чорногорії у XVI – XVIII ст. Жанри фольклору: ліричні, обрядові і героїчні пісні. Герої епічного жанру: учасники битви на Косовому полі, династія Неманичів, гайдуки. Центри культури: монастирі у Дечені, Студениці, Мелешеві, їх роль у створенні шкіл, збереженні бібліотек, розвитку літописання. Друкарні чорногорців Юрія Чорноевича і Макарія у Цетині (1494-1495 рр.), серба Вуковича у Венеції (1520 р.) та їх роль у розвитку освіти. Релігійна спрямованість літератури. Зародження і становлення сербо-хорватської мови. Перший сербський буквар Кіпріана Речаніне (1717 р.) і його роль у започаткуванні слов'янсько-сербської літературної мови. Діяльність Д. Обрадовича (1742-1811 рр.) як поета і автора романів мемуарного жанру. Його роль як одного із засновників світської літератури і спроби її залучення до розвитку європейського літературного процесу. Історичні знання: літописи сербські і рукописи чорногорські. Ідеї слов'янської спільності у першому історичному творі сербською мовою Георгія Бранковича «Слов'янсько-сербська хроніка». Просвітительська течія в історіографії. Йован Раїч (1726-1801 рр.). Закінчив у 1756 р. Київську духовну академію. Видав 4-томну (1794-1795 рр.) «Історію різних слов'янських народів», у якій подав перший загальний опис історії південних слов'ян. Архітектура і будівництво. Мусульманський вплив: турецькі мечеті, караван-сараї, криті ринки на території під владою осман. Стиль бароко на території під владою Габсбургів. Живопис Сербії (Крачун, Чешляр) і Чорногорії (Митрофанович, Винчин). Створення у 1736 р. театру у Воєводині.

63. Культура Хорватії, Далмації, Дубровника, Словенії наприкінці XV-XVIII ст. Вплив політичного становища (Хорватія, Словенія під владою Габсбургів, Дубровник-Туреччини, Далмація-Венеція) на розвиток їх культури. Усна народна творчість у Хорватії і Словенії (казки, легенди, обряди). Утворення і розвиток героїчного епосу про боротьбу з турками і гайдуками.

64. Мова, література, історичні знання в Хорватії. Засилля латинської і німецької літературних мов в дореформаційний час і період контрреформації. Клерикальні вірші, переклади, оповідання. Роль реформаційних рухів в обстоюванні національної самосвідомості. Зародження і становлення сербохорватської літературної мови. Марко Мерулич (1450-1524 рр.) – один із засновників хорватської літературної мови, автор першого епічного твору на хорватській мові «Юдифь» і

морально-дидактичних трактатів. Літературно-патріотична діяльність братів Зрінських (трактати, оповідання, поема «Сігедське лихо»). Літературна творчість Ф. Франкопана (1643-1671 рр.): використання фольклору у ліриці («Сад відпочинку») і в поемах про боротьбу з турками. Доктор права, хорватський історик Іван Луцич (1604-1679 рр.). Започаткування ним слов'янської історіографії і наукового аналізу джерел в монографії «Про королівство Далмації і Хорватії» (1666 р.). Юрій Крижаніч (1618-1683 рр.). Його перебування в Росії. Протиріччя у його історичних поглядах. Спроби створення загальнослов'янської мови, критика норманської теорії. Визнання закономірностей розвитку історії, ідеї «загальної справедливості» і слов'янської спільності та водночас різка критика слов'ян за їх фізичну і розумову неповноцінність, схиляння перед іноземцями і некритичне копіювання їх досвіду. Зародження просвітительства в сатирі М. Рельковича (1732-1798 рр.) («Сатир»), В. Дожена (1720-1778 рр., «Змій семиголовий») і комедіях Т. Бреховачки (1757-1805 рр., «Матіаш»).

65. Мова, література, історичні знання в Словенії у дореформаційний час і період контрреформації. Роль реформаційних рухів в обстоюванні національної самосвідомості. Створення словенської азбуки ідеологом реформації П. Трубаром (1508-1586 рр.) і першої граматики (1584 р.) А. Бахоричем. Розвиток світської літератури у XVIII ст. у творчості М. Похліна, Ф. Дева, В. Водник (1758-1819 рр.) – лінгвіст, фольклорист, історик, пропагандист слов'янської спільності, перший визначний словенський поет. Видатні діячі словенського відродження А. Лінхарт (1756-1796 рр.) – історик, драматург, засновник національного театру.

66. Мова, освіта, література, історичні знання в Дубровницькій республіці і Далмації. Політичне становище і його вплив на культурний розвиток. Освіта: школи, морехідні училища, гімназії у Дубровнику і Задарі. Вплив латинської та італійської мов. Дубровчанин М. Орбіні (помер у 1611 р.) – один із засновників югославської історичної науки. Його праця «Слов'янське королівство» (1601 р.) – перша спроба подати найдавнішу історію усіх слов'янських народів і південних слов'ян до турецької навали. Автор виводить родовід слов'ян зі Скандинавії, намагається довести вагомість доробку слов'ян у європейській цивілізації, показати діяльність не лише політичних діячів, але й науковців Дубровника. Розвиток XVдожньої літератури хорватською мовою представлений творчістю М. Мерулича зі Сліпта (1450-1524 рр.), (поема «Юдифь»), Марина Држича (1589-1638 рр.) «Осман», про Хотинську війну 1620-1621 рр. з турками. Поетичні твори Д. Зроратича, Д. Буніна містять елементи поглибленого самоаналізу, невдоволення реальною дійсністю. Поезія XVIII ст. І. Джуржевича (1675-1737 рр.), А. Качича (1704-1760 рр.) відображає загальний занепад політичної кризи Далмації і Дубровника.

67. Будівництво, архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр югославських народів. Постійні війни, розташування у контактній зоні, впливи різних культур знайшли своє відображення у стилі будівництва

фортець, церков, будинків. Із споруд XVII-XVIII ст. відомі у Любляні церква Св. Якоба і Св. Миколая, ратуша, фортеці у Далмації і Дубровнику були професійні музиканти. З них набули європейські відомості Галлу, Лукачич, Якович. У Словенії, у Любляні у 1701 р. створено Філармонічну Академію, а в 1765 р. відкрито театр. У XVIII ст. з'являються перші словенські опери Я. Беліна, «Зупана» (1780 р.), Я. Новака «Фігаро» (1790 р.).

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ

Семінарське заняття № 1 Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Європі і в слов'янських країнах у першій третині XVI – XVII ст. (4 години)

1. Передумови та причини утворення централізованих держав у Європі. Станово-представницькі та мультинаціональні держави Центрально-Східної Європи.
2. Формування станово-представницької монархії у Польщі та Речі Посполитій у XVI – XVII ст. Зовнішні загрози та династії кризи як елемент державотворення.
3. Особливості розвитку Чеської станово-представницької монархії у XVI – на початку XVII ст.
4. Утворення і розвиток Австрійської багатонаціональної держави у XVI – початку XVII ст.
5. Особливості політичного становища словенських та хорватських земель у складі Угорського королівства у XV – першій третині XVI ст.
6. Утворення Московської централізованої держави за правління Івана III та Василя III.

Реферативні роботи

1. Імперська ідеологія країнах Центрально-Східної Європи у XVI – на початку XVII ст.
2. Багатонаціональні імперії та національні станово-представницькі монархії як альтернативи суспільно-політичного розвитку слов'янських народів у XVI – XVII ст.
3. Імперська ідея в Московській державі за часів Івана III та Василя III.

Джерела та література

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia/

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Андрус'як Ярослав. Вплив реформаційного руху на політичні відносини в Чеському королівстві за правління Людовіка II Ягеллона
https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Vplyv_reformatsiinoho_rukhu_na_politychni_vidnosyny_v_Cheskomu_korolivstvi_za_pravlinnia_Liudovika_I.pdf
?
2. Андрус'як Я. Формування станово-представницької монархії у Чеському королівстві за правління династії Ягеллонів (1471 – 1526 рр.).

13. Звягіна О. М. Зовнішня політика Польського королівства у Центрально-Східній Європі в умовах між династичного суперництва ягелонів і Габсбургів (1507 – 1548 рр.). Запоріжжя, 2018. 215 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zviahina_Oleksandra/Zovnishnia_polityka_Polskoho_korolivstva_u_Tsentralno-Skhidnii_Yevropi_v_umovakh_mizhdynastychnoho_s.pdf?
14. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Cekhii.pdf?
15. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до ХХ ст. / За ред. проф. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831
16. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
17. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnish_ykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?
18. Мельник Л. М. Месіанська складова імперських концепцій Риму // Гілея. Політичні науки. Вип. 47. С. 720-725.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Melnyk_Liudmyla_Mykolaivna/Mesianska_skladova_imperskykh_kontseptsii_Rymu.pdf?
19. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу / Олексій Мустафін. Харків: Фоліо, 2014. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf?
20. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білинський. Київ: Критика, 2016. 440 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zenonas_Norkus/Neproholoshena_imperiiia_Velyke_kniazivstvo_Lytovske_z_pohliadu_porivnialno-istorychnoi_sotsiolohii_i.pdf?
21. Російський імперіалізм / Пер. з англ. Тараса Цимбала. К.: Р75 Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 395 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Hunchak_Taras/Rosiiskyi_imperializm/
22. Цьольнер Еріх. Історія Австрії / Пер. з нім. Р. Дубасевич, Х. Назаркевич, А. Онишко, Н. Іванчук. Львів: Літопис, 2001. 712 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Tsolner_Erikh/Istoriia_Avstrii/

Методичні рекомендації

До першого питання студентам потрібно перш за все з'ясувати ознаки і функції держави, різновиди політичного устрою, а також розкрити

закономірності утворення централізованих держав у Європі у XV – XVI ст., які характеризуються загальними процесами поглиблення суспільного поділу праці (відокремленням міст від села, спеціалізацією регіонів, виникненням промислових і аграрних зон, поглибленням спеціалізації в ремеслі), що викликало поживавлення торгівлі, розвиток торговельних зв'язків і сприяло зародженню і становленню внутрішнього ринку. Чим станово-представницька держава відрізняється від полі етнічної імперії. Передумови і процес формування станів і станових монархій в Європі. Уява сучасників про визначення політичних обов'язків суспільно-політичних верств населення як основи станового поділу суспільства. Стани, їх політична і економічна роль у суспільному житті, їх особливості у слов'янських країнах. Політична роль монархів і представницьких органів влади у слов'янських країнах.

У другому питанню необхідно охарактеризувати зовнішні загрози з боку німецьких держав, росії, Кримського ханства і їхню роль у подоланні політичної роздробленості у Польщі. Ідеологія сарматизму, передмур'я та міжмор'я як інструмент об'єднання країни. Церква, шляхта і міста – рушійні сили консолідації країни. Земельні ресурси у зовнішній експансії Польщі. Династичні кризи і спроби їх подолання через персональні унії з Угорським королівством та Великим князівством Литовським. Люблінська унія. Особливості шляхетської демократії. Права і обов'язки польських станів.

По третьому питанню студентам важливо вивчити особливості станово-представницької монархії в Чеській державі, зокрема вплив зовнішньої загрози у вигляді Османської імперії, Польщі, польсько-австрійського суперництва. Потрібно з'ясувати еволюцію становища королівської влади і чеського сейму у XV – на початку XVII ст. Вплив міжнаціональних, релігійних та станових протиріч на ослаблення ролі станово-представницьких органів, а також вирішальна роль зовнішніх втручань з боку Священної Римської імперії, і зокрема династії Габсбургів.

До четвертого питання студенти повинні охарактеризувати особливості формування Габсбурзької імперії. Серед питань, на які вартує звернути увагу, наступні: боротьба за “спадщину Бабенбергів”; становище Габсбургів у Священній Римській імперії; боротьба Габсбургів за чеські, угорські та хорватські землі у XV – на початку XVII ст.; роль австрійського рицарства та католицької церкви в утворенні багатонаціональної імперії Габсбургів.

У п'ятому питанню студентам потрібно виокремити особливості політичного становища словенських та хорватських земель у складі Угорського королівства у XV – першої третини XVI ст. спроби хорватської та словенської знаті відстояти автономні та станові права, вплив османської загрози на угорське, хорватське та словенське державотворення. Окремо слід наголосити на імперській політиці угорських правлячих династій Люксембургів та Ягеллонів у даному регіоні Центрально-Східної Європи. Варто також проаналізувати роль місцевих станово-представницьких органів у процесі формування багатонаціональної держави.

У шостому питанні потрібно проаналізувати вплив зовнішньої загрози з боку татар на процес утворення Московської централізованої держави за правління Івана III та Василя III. Тут головною рушійною силою об'єднання виступили місцеві великі князі московські, що опиралися на дворянство. Утворення держави тут відбувалося завдяки підкоренню Москвою Новгородської, Псковської торговельних республік, Рязанського, Тверського, Нижньоновгородського та інших князівств, проведенню масових депортацій, атакож асиміляції місцевих фінно-угорських, балтських та тюркських народів. Варто з'ясувати як саме московські правителі використовували імперську ідеологію у протистоянні з удільними князями, боярами, а також для боротьби за “київську” і “золотоординську спадщину”. Вплив боротьби між угрупованнями йосифлян та нестяжателів на утворення Московської централізованої держави. Софія Палеолог і візантійські запозичення у процес державотворення. “Сказання про князів Володимирських” та теорія “Москва – третій Рим”.

Семінарське заняття № 2 Єретичні та реформаційні рухи в країнах Центрально-Східної Європи в першій третині XVI – XVII ст. (4 години)

1. Передумови та причини зародження єретичних та реформаційних рухів у Європі. Реформація та Контрреформація в країнах Центрально-Східної Європи.
2. Єретичні та реформаційні рухи в Польщі і Речі Посполитій, їх соціальна база, ідеологія, особливості. "Польські братчики" та їх релігійно-просвітницька діяльність. Польська Контрреформація та її методи боротьби з дисидентами.
3. Поширення ересей та реформаційного руху в Білорусії: причини, хід, наслідки.
4. Релігійна ситуація в Чехії та Словаччині. "Чеські братчики" та їх послідовники в Словаччині.
5. Реформаційні рухи та Контрреформація в словенських та хорватських землях Угорського королівства.

Реферативні роботи

1. Зародження ідеології протестантизму в Центрально-Східній Європі.
2. Вплив Реформації та Контрреформації на суспільно-політичний розвиток слов'янських народів.

Джерела та література

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Андрусак Ярослав. Вплив реформаційного руху на політичні відносини в Чеському королівстві за правління Людовіка II Ягеллона
https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Vplyv_reformatsiinoho_rukhu_na_politychni_vidnosyny_v_Cheskomu_korolivstvi_za_pravlinnia_Liudovika_I.pdf?
2. Вакуленко Т. І. Історія розвитку радикальних реформаційних течій на землях Корони Чеської наприкінці XV – у першій половині XVI століть // Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 2 (33), 2014. С. 88 – 91.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vakulenko_Tetiana_Ivanivna/Istoriia_rozvytku_radyk_alnykh_reformatsiinykh_techii_na_zemliakh_Korony_Cheskoi_naprykintsi_XV_-_u_p.pdf?
3. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandysh_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?

4. Власто А.П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства / З англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех. К.: Юніверс, 2004. 496 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Vlasto_AP/Zaprovadzhenia_khrystyianstva_u_slovian.pdf?

5. Волошин Т. І. Особливості розвитку реформаційних течій в землях корони Чеської на початку XVI ст. // Історичний архів. 2011. Вип. 7. С. 20-23.

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ians_2011_7_4

https://shron1.chtyvo.org.ua/Voloshyn_Tetiana/Osoblyvosti_rozvytku_reformatsii_nykh_techii_v_zemliakh_Korony_cheskoj_na_pochatku_XVI_st.pdf?

6. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/

7. Дебенко В., Крюков А. Імперська ідея в Московській державі наприкінці XV – XVI ст.: ідеологія, політика, практика. Івано-Франківськ: Плай, 1997. 74 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Debenko_Vasyl/Imperska_ideia_v_Moskovskii_derzhavi_naprykintsi_XV-XVI_stolit_ideolohiia_polityka_praktyka.pdf?

8. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с. [http://irbis-](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370)

[nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370)

9. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.

https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

10. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?

11. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Cekhii.pdf?

12. Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / За ред. проф. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. [http://irbis-](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831)

[nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831)

13. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. [https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak Leonid/Istoriia Tsentralno-Skhidnoi Yevropy/](https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/)

14. Каріков, С. А. Конфесійна боротьба в Німеччині у 1546–1555 рр.: політичний аспект. Давнина. Харківський історико-археологічний щорічник, 2010. № 9. С. 85 – 93. <https://periodicals.karazin.ua/drevnosti/article/view/5006>

15. Каріков С. А. Конфесіоналізація в Німеччині XVI ст.: зміст та основні напрями // Давнина. Харківський історико-археологічний щорічник. 2009. С. 179 – 184. <https://periodicals.karazin.ua/drevnosti/article/view/5059/4603>

16. Каріков С. А. Лютеранська конфесіоналізація в політиці саксонських правителів у 1525 – 1580 рр. Харків, 2019. 397 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Karikov_Serhii/Liuteranska_konfesionalizatsiia_v_politytsi_saksonskykh_pravyteliv_u_15251580_rr.pdf?

17. Котляров П. М. Гуманіст і реформатор: освітні, релігійні та соціально – політичні практики Філіпа Меланхтона. К., 2017. 427 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kotliarov_P/Humanist_i_reformator_osvitni_relihiini_ta_sotsialno-politychni_praktyky_Filipa_Melankhtona.pdf?

18. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?

19. Мак-Грат Алістер. Інтелектуальні витoki європейської Реформації / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала. К.: Ніка-Центр, 2008. 344 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/McGrath_Alister/Intelektualni_vytoky_ievropeiskoi_Reformatsii.pdf?

20. Мицько Ігор. Іван Федоров: життя в еміграції. Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2008. 132 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mytsko_Ihor/Ivan_Fedorov_zhyttia_v_emihratsii.pdf?

21. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу / Олексій Мустафін. Харків: Фоліо, 2014. 416 с. С. 36 - 59. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf?

22. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білінський. Київ: Критика, 2016. 440 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zenonas_Norkus/Neproholoshena_imperiia_Velyke_kniazivstvo_Lytovske_z_pohliadu_porivnialno-istorychnoi_sotsiolohii_i.pdf?

23. Огієнко І. Українська церква. Прага, 1942. С. 136 – 213. https://shron3.chtyvo.org.ua/Ohiyenko_Ivan/Ukrainska_tserkva_tom_1.pdf?

24. Осмолівська О., Мініч Н. Кальвіністська реформація в Женеві в період панування старої аристократії (1540–1554 рр.) // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. К., 2018. Вип. 138 (11). Ч. 1. Історичні науки. https://shron1.chtyvo.org.ua/Osmolovska_Olena/Kalvinistska_reformatsiia_v_Zhenevi_v_period_panuvannia_staroi_arystokratii_1540_1554_rr.pdf?

25. **Протестантизм у Великому князівстві Литовському** // <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BA%D0%BD%D1%8F%D0%B7%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83>

26. **Рассел, Бертран. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П.Таращука. К.: Основи, 1995. 759 с.** [https://chtyvo.org.ua/authors/Russell Bertrand/Istoriia zakhidnoi filosofii/](https://chtyvo.org.ua/authors/Russell%20Bertrand/Istoriia%20zakhidnoi%20filosofii/)

27. **Реформація в Польщі** // <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%D0%B2%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%89%D1%96>

28. **Ткачук Р. Ф. Полемічна традиція унійних письменників кінця XVI – першої половини XVII ст.: доба і постаті, текст і прототекст, риторика і поетика. Київ: КММ, 2019. 486 с.** [https://shron1.chtyvo.org.ua/Tkachuk Ruslan/Polemichna tradytsiia uniinykh py smennykh kintsia XVI pershoi polovyny XVII st doba i postati teks.pdf](https://shron1.chtyvo.org.ua/Tkachuk%20Ruslan/Polemichna%20tradytsiia%20uniinykh%20py%20smennykh%20kintsia%20XVI%20pershoi%20polovyny%20XVII%20st%20doba%20i%20postati%20teks.pdf)

29. **Ферков О. Роль шляхти Північно-Східної Угорщини в утвердженні протестантизму Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Історія. вип. 4 (139). 2018. С. 72 – 76.** [https://shron1.chtyvo.org.ua/Ferkov Oksana/Rol shliakhty Pivnichno-Skhidnoi Uhorschyny v utverdzhenni protestantyzmu.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Ferkov%20Oksana/Rol%20shliakhty%20Pivnichno-Skhidnoi%20Uhorschyny%20v%20utverdzhenni%20protestantyzmu.pdf?)

30. **Черкасов С. С. Генезис реформаційного руху в Польсько-Литовській державі XVI ст. // Гілея. Історичні науки. Вип. 26. С. 13-20.** [https://shron1.chtyvo.org.ua/Cherkasov Stanislav/Henezys reformatsiinoho rukhu v Polsko-Lytovskii derzhavi XVI st.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Cherkasov%20Stanislav/Henezys%20reformatsiinoho%20rukhu%20v%20Polsko-Lytovskii%20derzhavi%20XVI%20st.pdf?)

31. **Шевченко Т. Католицькі духовні семінарії, впроваджені єзуїтами у Речі Посполитій часів Контрреформації (середина XVI — середина XVII ст.) // Труды Київської духовної академії. № 15. 2011.** [https://shron1.chtyvo.org.ua/Shevchenko Tetiana/Katolytski dukhovni seminarii vprovadzheni iezuitamy uRechi Pospolytii.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Shevchenko%20Tetiana/Katolytski%20dukhovni%20seminarii%20vprovadzheni%20iezuitamy%20uRechi%20Pospolytii.pdf?)

32. **Цветкова Ю. В. Становлення правової традиції релігійної толерантності у федеративних державах Європи (V ст. до н.е. – XVII ст.). К., 2021. 511 с.** [https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsvietkova Yulianna/Stanovlennia pravovoi tradytsii i relihiinoi tolerantnosti u federatyvnykh derzhavakh Yevropy V st do.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsvietkova%20Yulianna/Stanovlennia%20pravovoi%20tradytsii%20i%20relihiinoi%20tolerantnosti%20u%20federatyvnykh%20derzhavakh%20Yevropy%20V%20st%20do.pdf?)

33. **Gottfried Schramm, Szlachta polska wobec reformacji 1548-1607. Warszawa 2015.** [https://perspectivia.net/servlets/MCRFileNodeServlet/pnet_derivate_00002308/Klio%202020-Schramm-int\(1\).pdf](https://perspectivia.net/servlets/MCRFileNodeServlet/pnet_derivate_00002308/Klio%202020-Schramm-int(1).pdf)

Методичні рекомендації

По першому питанню студентам слід з'ясувати загальну характеристику передумов, соціальної бази, ідеології єретичних і реформаційних рухів в

цілому. Проаналізувати ідеологічний зміст протестантизму, кальвінізму, лютеранства, цвінгліанства. Визначити причини втрати офіційною церквою авторитету в суспільстві, особливо в представників третього стану. Контрреформація, її передумови. Організаційні заходи католицької церкви щодо зміцнення феодальної держави. Відчуття панівною верхівкою небезпеки з боку радикальних реформаційних течій. "Товариство Ісуса" – найбільш мобільна організація католицької церкви в боротьбі з протестантами. Мартін Лютер, Жан Кальвін, Томас Мюнцер, Ульріх Цвінглі, Ігнатій Лойола.

По другому питанню необхідно охарактеризувати розвиток національної самосвідомості і зростання політичної активності шляхти. Незадоволення польським кліром "целібатом" і втручанням Папи Римського у внутрішні польські справи. "Польські братчики" або аріани : витоки руху та його ідеологія. Центр польських аріан у м. Раків ("Сарматські Афіни"). Заборона аріанства в Польщі. Пйотрковський сейм 1562-1563 рр. – найбільші здобутки польських протестантів. Наступ польської католицької церкви на протестантів. Наслідки перемоги католицизму в Речі Посполитій на історичну перспективу. Фаусто Соцціні, Ян Ласький, Симон Зак, Микола Рей, Андрій Фрич Моджевський, Петро з Гоньондза, Петро Скарга, Станіслав Гозій.

По третьому питанню студентам важливо вивчити вплив Польщі на передумови зародження реформаційних рухів у Великому князівстві Литовському. З'ясувати позицію білоруської шляхти щодо змісту ідеологічних вчень протестантів. Звернути увагу впливу ідей та гасел білоруської реформації на збереження національної самобутності, культури, розповсюдження світських знань. Діяльність "несвіжських королів" – родини Радзивілів із поширення кальвінізму. Микола Радзивіл Рудий, Лев Сапіга, Василь Тяпинський, Мартин Чехович, Симон Будний, Франциск Скорина та їх внесок у розвиток Реформації у білоруських землях.

По четвертому питанню студенти повинні охарактеризувати релігійну ситуацію в Богемії, Моравії, Чехії. Вивчити вплив гусизму на розвиток і поширення протестантизму в чеських землях. "Община чеських братів" та її вчення. Наступ чеської католицької церкви на протестантів. Наслідки перемоги католицизму в Чехії та Словаччині на історичну перспективу. Петро Хельчицький, Лукаш Празький, Ян Амос Коменський.

По п'ятому питанню студентам потрібно виокремити причини й передумови зародження реформаційних рухів в Угорському королівстві в цілому та словенських й хорватських землях зокрема. Окремо слід наголосити на імперській політиці Габсбургів у даному регіоні Центрально-Східної Європи. Визначити особливості реформаційних рухів. Проаналізувати вплив ідеологічної боротьби на розвиток суспільно-політичної думки хорватського, словенського, угорського населення в добу Пізнього Середньовіччя. Примож Трубар, Матіас Флаціус Іллірійський.

Семинарське заняття № 3.

Тема: Слов'янські країни в період європейської структурної перебудови господарства в XV – XVII ст. (4 години)

1. Передумови структурної перебудови господарства європейської цивілізації та її вплив на слов'янські країни.
2. Створення та організація помісної та вотчинної системи господарювання в Російській державі.
3. Посилення феодалного гноблення, зміна становища селян та створення фільваркової системи в Польщі.
4. Перебудова аграрних відносин та перехід до панщинно-помісної системи в Чехії та Словаччині.
5. Питання про наслідки запровадження помісно-фільваркової системи в слов'янських країнах в історичній літературі.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf

Література

1. Балінський І. Нариси з історії феодалізму та феодалного права в Польщі, Литві та на Україні // Праці Комісії для виучування історії західно-руського та українського права / за ред. Н. П. Василенка. Київ: Друк. Укр. акад. наук, 1926. XIV, 304 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Balinskyi_Ivan/Narysy_z_istorii_feodalizmu_ta_feodalnoho_prava_v_Polschi_Lytvi_ta_na_Ukraini_1_Feodalizm_v_Polschi.pdf
2. Боева С. Ю. Феодалізм у Західній Європі: генезис, характерні риси, тенденції розвитку // Сторінки історії: збірник наукових праць. 2018. Вип. 46. С. 16 – 30. http://historypages.kpi.ua/article/view/136721/pdf_31
3. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandysh_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf
4. Вирський Д. Початок сучасності : друга хвиля глобалізації, кінець Старого Порядку та Україна (XV – середина XIX ст.). Київ : НАН України, Ін-т історії України, 2019. 154 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vyrskyi_Dmytro/Pochatok_suchasnosti_druha_khvyliia_hlobalizatsii_kinets_Staroho_Poriadku_ta_Ukraina_XV_seredyna_XI.pdf
5. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-

https://shron1.chtyvo.org.ua/Vitenko_Mykola/Istoriia_Rosii.pdf?

6. Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 3: Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII–XVIII стст.) / Рэдкал: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. Мн.: Экоперспектыва, 2007. 344 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-985-469-203-6/978-985-469-203-6.pdf>

7. Гросман Ю. М. Деякі спірні питання виникнення фільварково-панщинної системи в Речі Посполитій // Українське слов'янознавство. Львів, 1971. Вип. №4. С. 67 – 78. http://institutes.lnu.edu.ua/slavonic-studies/wp-content/uploads/sites/6/2016/02/Ukr.slov_.4.pdf

8. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviiany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/

9. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370

10. Дебенко В., Крюков А. Імперська ідея в Московській державі наприкінці XV – XVI ст.: ідеологія, політика, практика. Івано-Франківськ: Плай, 1997. 74 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Debenko_Vasyl/Imperska_ideia_v_Moskovskii_derzhavi_naprykintsi_XV-XVI_stolit_ideolohiia_polityka_praktyka.pdf?

11. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

12. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?

13. Економічна історія України і світу : підручник / Б. Д. Лановик [та ін.] ; ред. Б. Д. Лановик. Київ: Вікар, 2006. 495 с. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013432>

14. Єлавіч Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf

15. Зайцева Т. Д. Антропологія міст і міського права на руських землях Корони Польської в XIV – першій третині XVII ст. К., 2019. 465 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Hoshko_Tetiana/Antropolohiia_mist_i_miskoho_prava_na_ruskykh_zemliakh_Korony_Polskoi_v_XIV_pershii_polovyni_XVII_st.pdf?

16. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Cekhii.pdf?

17. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27)
https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
18. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>
19. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
20. Кінан Е. Російські історичні міфи. К.: Критика, 2001. 284 с. <http://history.org.ua/LiberUA/966-7679-17-9/966-7679-17-9.pdf>
21. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П.С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999. https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovachchyny_vyd_1999/
22. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?
23. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с. https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?
24. Мустафін О. Р. Справжня історія Ранняго Нового часу / Олексій Мустафін. Харків: Фоліо, 2014. 416 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf?
25. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білинський. Київ: Критика, 2016. 440 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zenonas_Norkus/Neproholoshena_imperiia_Velyke_kniazivstvo_Lytovske_z_pohliadu_porivnialno-istorychnoi_sotsiologhii_i.pdf?
26. Польща – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/
27. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 463 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Chornii_Volodymyr/Istoriia_Bolharii/
28. Шліхта Н. В. Радянська історіографія – західна наука: дискусії навколо концепції “феодалізму” // Сторінки історії : зб. наук. пр. К., 2008. Вип. 27. С. 214-224. https://shron1.chtyvo.org.ua/Shlikhta_Nataliia/Radianska_istoriografiiia_zakhidna_nauka_dyskusii_navkolo_kontseptsii_Feodalizmu.pdf?
29. Якобчук В. П. Історія економіки та економічної думки. К., 2015. 476 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Yakobchuk_V_P/Istoriia_ekonomiky_ta_ekonomichnoi_dumky.pdf

Методичні рекомендації:

По першому питанню. Утворення національних держав, збільшення стану феодалів і зростання феодалської власності на землю. Поглиблення суспільного поділу праці, розвиток товарно-грошових відносин і викликані ними і "революцією цін" зростання цін на с/г продукцію як передумови значного зростання зацікавленості феодалів у розширенні землеволодіння, власної оранки і закріпачення селян. Можливі, в залежності від соціально-економічного, політичного становища, щільності населення і "відносних надлишків" землі, альтернативні шляхи структурної перебудови. Причини переходу Німеччини, Росії, Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини до зміцнення фільварково-помісної системи, "другого видання кріпацтва", їх наслідки і оцінка в історичній літературі.

По другому питанню слід вміти проаналізувати особливості утворення внутрішнього ринку Російської держави. Розкрити причини та хід боротьби феодалської верхівки за перерозподіл земельних багатств країни. Охарактеризувати урядову політику щодо прикріплення селян до землі. Проаналізувати кріпосницьку політику династії Романових у XVII ст. Визначити причини (внутрішні та зовнішні) слабого розвитку в Росії мануфактурного виробництва. З'ясувати позитивні та негативні фактори аграрного розвитку економіки Росії.

По третьому питанню доцільно розпочати з нагадування головних тенденцій загальноєвропейського розвитку: утворення і розвитку національних і багатонаціональних держав, подальшого поглиблення суспільного поділу праці, структурної перебудови господарства, до останніх додалась і на них все більше впливала "революція цін". Усі ці процеси мали місце в Польщі, Речі Посполитій. Разом з тим потрібно наголосити, що саме в цей час було започатковано утворення і розвиток фільваркового господарства, яке багато століть було пануючим, визначало головний шлях соціально-економічного розвитку. Серед причин саме такого шляху розвитку, крім вище названих, потрібно назвати і такі, як значне зростання внаслідок війн шляхти і наявність певного резерву земельного фонду, і зростання зацікавленості шляхти за умов зростання попиту і цін на сільськогосподарську продукцію саме у фільварковій системі господарювання. Така система могла існувати лише за наявності як землі у феодала, так і залежних селян. Не випадково посилюється, започатковане ще раніше, обмеження права переходу селян, яке скасовується у 1543 р.

По четвертому питанню слід з'ясувати, який вплив на структурну перебудову господарства Чехії мали такі фактори, як утворення національної держави, поглиблення суспільного поділу праці, розвиток міст і сіл та їх відокремлення від сільського господарства, початок "революції цін" і зростання попиту на с/г продукцію, особливості переходу Чехії до фільваркової системи, наявність розвинутої промисловості і водночас відносні надлишки землі і нестача робочих рук як наслідки секуляризації церковних земель, війн і епідемій.

По п'ятому питанню слід знати наступне. Сам перехід до фільваркової системи неоднозначно розглядається в історичній літературі. Частина вчених вважає, що фільваркова система економічно виправдовувала себе і сприяла зростанню сільськогосподарського виробництва лише до XVI ст., а пізніше стала гальмом його розвитку, викликала зменшення селянського лану, зубожіння селян, негативно вплинула на розвиток міст. На думку інших вчених, фільваркова система виправдовувала себе і в XVII ст., а деяких німецьких вчених – і в XIX ст.

Семинарське заняття № 4

Московська централізована держава першій третині XVI – першій половині XVII ст. (4 години)

1. Реформи Олени Глинської і боярське правління.
2. Зовнішня і внутрішня політика Івана IV. Лівонська війна. Опричнина.
3. Особливості розвитку Московської держави в останній третині XVI – на початку XVII ст. Борис Годунов та Василь Шуйський.
4. Смутні часи. Династійна криза і зростання ролі Земських соборів. Іноземна інтервенція і боротьба з нею.
5. Встановлення династії Романових. Правління Михайла Романова та Олексія Михайловича.

Реферативні роботи

1. Боротьба між йосифлянами і нестяжателями і її вплив на розвиток політичної системи Московської держави.
2. Закріпачення селян і посилення ролі російського дворянства у першій третині XVI – першій половині XVII ст.
3. Інститути “кормління” та “місництва” як елементи державного управління Московською державою у першій третині XVI – першій половині XVII ст.
4. “Золотоординська” та “київська” спадщина у зовнішній політиці московських правителів у XV – першій половині XVII ст.

Джерела та література

Джерела

Збагнути росію. Свідчення очевидців: від Геродота до Кюстіна / Упор. О. Палій. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. 400 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirka/Zbahnuty_Rosiiu_Svidchennia_ocheyd_tsv_vid_Herodota_do_Kiustina/

Література

1. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vitenko_Mykola/Istoriia_Rosii.pdf
2. Гришко В. Історично-правне підґрунтя теорії III Риму. Мюнхен, 1953. 76 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14901/file.pdf>
3. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/
4. Дебенко В. Генеза деспотизму у Московській державі за правління Івана IV // Галичина. 2003. № 9. С. 32 – 37.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Debenko_Vasyl/Heneza_despotyzmu_v_Moskovskii_derzhavi_za_pravlinnia_Ivana_IV.pdf?
5. Дебенко В., Крюков А. Імперська ідея в Московській державі наприкінці XV – XVI ст.: ідеологія, політика, практика. Івано-

- Франківськ:** Плай, 1997. 74 с.
[https://shron1.chtyvo.org.ua/Debenko_Vasy/Imperska_idea_v_Moskovskii_derzhavi_naprykynsi_XV-XVI_stolit_ideolohiia_polityka_praktyka.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Debenko_Vasy/Imperska_idea_v_Moskovskii_derzhavi_naprykynsi_XV-XVI_stolit_ideolohiia_polityka_praktyka.pdf)
6. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370
7. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
8. Дзеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf)
9. Збагнути росію. Свідчення очевидців: від Геродота до Кюстіна / Упор. О. Палій. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. 400 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirka/Zbahnuty_Rosiiu_Svidchennia_ochevydstiv_vid_Herodota_do_Kiustina/
10. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII століття): Навч. посіб. / Мордвінцев В.М. ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013. 455 с. <https://toloka.to/t67594>
11. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
12. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. Львів: УКУ, 2005. 360 с. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Kappeler_Andreas/Rosiia_iak_polietnichna_imperia.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Kappeler_Andreas/Rosiia_iak_polietnichna_imperia.pdf)
13. Кінан Е. Російські історичні міфи. К.: Критика, 2001. 284 с. <http://history.org.ua/LiberUA/966-7679-17-9/966-7679-17-9.pdf>
14. Крупницький Б. Теорія III Риму і шляхи російської історіографії. Мюнхен, 1952, 29 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14902/file.pdf>
15. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу / Олексій Мустафін. Харків: Фоліо, 2014. 416 с. [https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf?](https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf)
16. Оглоблин О. Московська теорія III Риму в XVI-XVII стол. Мюнхен, 1951. 55 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2066/file.pdf>
17. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К.: Критика, 2015. 456 с. [https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Pokhodzhennia_slovianskykh_natsii_Domoderni_identychnosti_v_Ukraini_Rosii_ta_Bilorusii.pdf?](https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Pokhodzhennia_slovianskykh_natsii_Domoderni_identychnosti_v_Ukraini_Rosii_ta_Bilorusii.pdf)

18. Російський імперіалізм / Пер. з англ. Тараса Цимбала. К., 2010. 395 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Hunchak_Taras/Rosiiskyi_imperializm/

19. Таїрова-Яковлева Т. Руїна Гетьманщини. Від Переяславської ради до Андрусівської угоди (1659 – 1667 рр.). К., 2003. 651 с.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Tairova-Yakovleva_Tetiana/Ruina_Hetmanschyny_Vid_Pereiaslavskoi_rady-2_do_Andrusivskoi_uhody_1659-1667_rr.pdf?

Методичні рекомендації

По першому питанню студентам потрібно перш за все з'ясувати обставини приходу до влади Олени Глинської, характер впроваджуваних нею реформ – грошової, судової, військової та ін., містобудування. Потрібно вивчити які стано підтримували ці нововведення і чому вони викликали опір московських бояр. Варто також з'ясувати як змінився характер правління в Московській державі після смерті О. Глинської, в чому проявлялися зловживання бояр.

По другому питанню необхідно охарактеризувати зовнішні загрози для Московської держави, обставини за яких Іван IV прийшов до влади, основні напрямки реформ у 1540 – 1556 рр., війни з Казанським, Астраханським та Кримським ханствами. Вінчання Івана IV на царство. “Домострой”, “Стоглав”, “Соборне уложення”. Лівонська війна і її вплив на посилення деспотизму в Московській державі. Передумови, причини та зміст опричнини. Використання опричнини для боротьби з боярами і зміцнення становища дворянства. Вотчинне і помісне землеволодіння. Погіршення політичної і соціально-економічної ситуації і скасування опричнини. Спроби її відновлення.

По третьому питанню студентам важливо вивчити особливості правління Федора Івановича, боротьбу між Годуновими та Шуйськими, успіхи у створенні Московського патріархату, повстання у приєднаних за Івана IV регіонах, підкорення Сибіру, а також нові зовнішньополітичні загрози. З'ясувати позицію московських бояр та дворян. Початок динстичної криза у Московській державі. Особливості правління Бориса Годунова і Василя Шуйського. Селянська війна під проводом Івана Болотнікова. Лжедмитрій I.

По четвертому питанню студенти повинні висвітлити зростання ролі Земських соборів, обставини захоплення Москви у 1610 р. польськими військами. Семибоярщина. Початок загальноросійського повстання проти поляків та шведів. Мінін і Пожарський.

По п'ятому питанню студентам потрібно висвітлити обставини завершення Смути і проведення у січні 1613 р. Земського собору, де було обрано нову правлячу династію – Романових. Дуумвірат царя Михайла та патріарха Філарета. Протистояння із Річчю Посполитою та Швецією. Столбовський мир та Деулінське перемир'я. Посилення закріпачення селян і подолання економічної розрухи. Соборне уложення 1649 р. Особливості правління Олексія Михайловича. Національно-визвольна війна під проводом

Богдана Хмельницького і ставлення московської влади. “Березневі статті”. Андрусівське перемир’я 1667 р. та “вічний мир” 1686 р. обмеження прав і свобод Гетьманщини та українського козацтва. Повстання Степана Разіна.

Семинарське заняття № 5

Тема: Тридцятирічна війна 1618 – 1648 рр. та участь у ній слов'янських народів (4 години)

1. Загострення міжнародних протиріч у Європі та передумови першої загальноєвропейської війни 1618 – 1648 рр.
2. Чехія в Тридцятирічній війні.
3. Річ Посполита в Тридцятирічній війні.
4. Росія в Тридцятирічній війні.
5. Вестфальський мир і його вплив на європейські і слов'янські країни.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Баран О. Валленштейн і козаки // Український історик. 1978. № 01-03. 57-59 С. 40 – 51. https://shron1.chtyvo.org.ua/Baran_Oleksandr/Vallenshtain_i_kozaky.pdf
2. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandych_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?
3. Войтович Л. В. Проблеми участі українського козацтва у Тридцятирічній війні // Військово-науковий вісник. 2020. № 34. С. 129 – 148. <http://vov.asv.gov.ua/article/view/220316/220008>
4. Гісторыя Беларусі: У 6 т. – Т. 3: Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII–XVIII стст.) / Рэдкал: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. Мн.: Экоперспектыва, 2007. 344 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-985-469-203-6/978-985-469-203-6.pdf>
5. Гросман Ю. М. Деякі спірні питання виникнення фільварково-панщинної системи в Речі Посполитій // Українське слов'янознавство. Львів, 1971. Вип. №4. С. 67 – 78. http://institutes.lnu.edu.ua/slavonic-studies/wp-content/uploads/sites/6/2016/02/Ukr.slov_.4.pdf
6. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Slovia_ny_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvylizatsii/
7. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

8. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvil_izatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?
9. Еволюція воєнного мистецтва : навч. посіб.: у 2 ч. Ч. 1. Київ: Нац. акад. СБУ, 2017. 276 с.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Viedienieiev_Dmytro/Evoliutsiia_voiennoho_mystetstva_U_2_ch_Ch_1.pdf?
10. Славів Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf
11. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Chekhii.pdf?
12. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27)
https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
13. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>
14. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
15. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П. С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999.
https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovachchyny_vyd_1999/
16. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnish_ykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?
20. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с.
https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?
21. Кулаковський П. Українські землі під час Смоленської війни // Нариси воєнно-політичної історії України. Острог, 2014. С. 86 – 114.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Kulakovskiy_Petro/Ukrainski_zemli_pid_chas_Smolenskoj_viiny_16321634_rr.pdf
22. Мандзяк В. Битви української середньовічної та ранньомодерної історії: Довідник. Львів: Літопис, 2011. 432 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Mandziak_Viktor/Bytvy_ukrainskoj_serednovichnoi_ta_rannomodernoj_istorii_Dovidnyk.pdf?
23. Мицик Ю. А., Пухальська Н. Я. Італійська брошура 1633 р. про участь запорожців у Смоленській війні (1632 – 1634 рр.) // Український історичний

журнал. 2010. № 3. С. 213-218. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/UIJ_2010_3_16.pdf

24. Мустафін О. Р. **Справжня історія Ранняго Нового часу / Олексій Мустафін.** Харків: Фоліо, 2014. 416 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf

25. Отрош М. І. Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку. Київ, Одеса: Фенікс, 2017. 596 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Otrosh_Mykhailo/Mistse_i_rol_Katolytskoi_tserkvy_u_mizhnarodnomu_pravoporiadku.pdf

17. Польша – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича. Варшава, 2015. 365 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/

18. Сас П.М. Хотинська війна 1621 року. К., 2011. 520 с. https://shron3.chtyvo.org.ua/Sas_Petro/Khotynska_viina_1621_roku.pdf

19. Ціватий В. Європейська система міжнародних відносин і дипломатична практика в період Тридцятилітньої війни (1618-1648 рр.): інституціональний та конгруентний дискурси // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. Том 30. 2020. С. 39 – 49.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Tsivatyi_Viacheslav/Yevropeiska_systema_mizhnarodnykh_vidnosyn_i_dyplomatychna_praktyka_v_period_Trydtsiatylitnoi_viiny.pdf

?

20. Цольнер Еріх. **Історія Австрії / Пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук.** Львів: Літопис, 2001. 712 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Tsolner_Erikh/Istoriia_Avstrii/

21. Хотин 1621. Війна і пам'ять: колект. монографія. Чернівці: Технодрук, 2022. 324 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Khotyn_1621_Viina_i_pamiat.pdf

22. Чорній В. **Історія Болгарії.** Львів, 2007. 463 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Chornii_Volodymyr/Istoriia_Bolharii/

Методичні рекомендації

По першому питанню слід звернути увагу на те, що це була війна між двома великими угрупованнями держав. Країни, що очолювали ці угруповання, з одного боку Габсбурги Австрії та Іспанії, Ватикан, Річ Посполита, католицькі феодали Німеччини, Італії, слов'янських країн, з іншого – Франція, Швеція, Данія, Нідерланди, протестанти Чехії, Німеччини, Італії, боролись за панування над усією Європою. Релігійні і політичні фактори Тридцятирічної війни. Протестації 1529 р. і утворення "Протестантської" унії 1608 р. Створення в 1609 р. "Католицької ліги".

Періодизація Тридцятирічної війни. Висвітлення даного питання в історіографії.

По другому питанню необхідно висвітлити таке: загострення політичної і релігійної ситуації в Чехії, викликані політикою імператора Рудольфа II (1576 – 1611 рр.) і спроби зняти напругу. Грамота величності (1609 р.) і її підтвердження Матвієм II (1612 – 1619 рр.). Чеське повстання 1618 – 1620 рр. Програма повсталих: наголошення на праві вибору короля, обмеження його влади законодавчим сеймом, пріоритет законів сейму над Указами імператора, свободи віросповідань. Соціальна обмеженість вимог. Спроби повсталих одержати широку міжнародну підтримку. Фрідріх Пфальцьський. Повстання трансільванського князя Бетлена Габора. Поразка на Білій горі (1620 р.) і її наслідки для Чехії.

Розглядаючи **третє питання**, слід розкрити, як загальні передумови участі Речі Посполитої у війні на боці Габсбургів, так і династичні міркування королівського двору. Перше полягало в тому, що панівні верстви Польщі взяли активну участь у контрреформації і розглядали імперію Габсбургів як оплот цієї боротьби. Водночас вони розраховували на підтримку Габсбургів у боротьбі з Туреччиною і у своїй експансії на Схід. До того ж польський король Сигізмунд III (1566 – 1632 рр.) сподівався повернути собі шведський престол, якого його позбавило протестантське дворянство, і претендував на російський престол для свого сина Владислава, обраного 1610 р. боярською думою російським царем. За таких умов у зовнішньополітичному курсі Польщі взяли гору династичні і експансіоністські розрахунки над національними інтересами, які вимагали повернення польської Сілезії, захопленої Чехією, яка входила до складу імперії Габсбургів. Така політика Польщі призвела до польсько-турецької війни 1620 – 1629 рр. (розгром польських військ під Могильовом 1620 р. і спроби турків захопити Хотин), польсько-шведської війни 1621 – 1629 рр. (наслідком якої було Ультрехтське перемир'я, за яким вона втратила позиції на Балтиці), польсько-російської війни 1632 – 1634 рр. (за умовами Поляновського миру Владислав відмовився від претензій на російський престол).

По четвертому питанню варто звернути увагу на те, що за Деулінським перемир'ям 1618 р. Польща отримала захоплений Смоленськ, Владислав IV не облишив претензій на московський престол. Ці питання, зважаючи на сприятливу міжнародну обстановку, Росія сподівалась вирішити переможною війною. У разі успіху царизм планував захопити українські і білоруські землі і посилити свої позиції у Прибалтиці. Проте, не дивлячись на підготовку, Смоленський похід був невдалий і 40-тисячна армія воєводи Шеїна капітулювала. Поляновський мир 1634 р. зберіг територіальний статус-кво. Успіхом для Росії стала лише відмова Владислава IV від претензій на російський престол.

По п'ятому питанню розкрити хід переговорів між ворогуючими військово-політичними коаліціями. Переможці та переможені

Тридцятирічної війни. Головні положення Вестфальського миру : територіальні, релігійні, політичні. Збереження “Священної Римської імперії германської нації”. Наслідки Тридцятирічної війни для слов’янських народів Центрально-Східної Європи.

Семінарське заняття № 6

**Тема: Внутрішньополітичне та міжнародне становище Речі Посполитої в другій половині XVIII ст. Три її поділи: передумови і наслідки.
(4 години)**

1. Внутрішньополітичне і міжнародне становище Речі Посполитої у 60-70-х роках XVIII ст.
2. Спроби польських патріотів реформувати політичний лад Речі Посполитої у 60-70-х роках XVIII ст. і втручання іноземних держав у внутрішні справи Польщі.
3. Перший поділ Речі Посполитої: його передумови і наслідки
4. Поглиблення реформ в Речі Посполитій: протидія Росії і Пруссії. Другий поділ Польщі.
5. Національно-визвольна боротьба польського народу у 1794 році: хід, програмові вимоги, поразка. Третій поділ Польщі.
6. Три поділи Речі Посполитої в літературі.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandysh_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?
2. Гісторыя Беларусі: У 6 т. – Т. 3: Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII–XVIII стст.) / Рэдкал: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. Мн.: Экоперспектыва, 2007. 344 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-985-469-203-6/978-985-469-203-6.pdf>
3. Гросман Ю. М. Деякі спірні питання виникнення фільварково-панщинної системи в Речі Посполитій // Українське слов'янознавство. Львів, 1971. Вип. №4. С. 67 – 78. http://institutes.lnu.edu.ua/slavonic-studies/wp-content/uploads/sites/6/2016/02/Ukr.slov_.4.pdf
4. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_syvilizatsii/
5. Девіс Н. Боже ігрище: історія Польщі / пер. з англ. П. Тарашук. К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2008. 1080 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Deivis_Norman/Bozhe_ihryshe_istoriia_Polschi.pdf?

6. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
7. Дзеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf
8. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>
9. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
10. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidav_nishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf
11. Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білинський. Київ: Критика, 2016. 440 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zenonas_Norkus/Neproholoshena_imperiiia_Velyke_kniazivstvo_Lytovske_z_pohliadu_porivnialno-istorychnoi_sotsiolohii_i.pdf
12. Польща – нарис історії / за ред.: Владзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/
13. Сковронек Є. Поділи Польщі на тлі Європи (переклад О. Пограничного) // Культурологічний часопис І. 1997. Ч. 10. С. 25 – 33. https://shron3.chtyvo.org.ua/Chasopys_Ji/N10_Ukraina-Polscha_Naprykintsi_stolittia.pdf
14. Смолій В. А. Повстання 1794 р. під керівництвом Т. Костюшка і Правобережна Україна // Український історичний журнал. 1974. № 2. С. 98–103. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=book%2FEJ0022048.pdf
15. Філатова О. Поділи Речі Посполитої // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Історичні науки». 2017. № 5 (354). С. 104-117. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/14287/1/Filatova_Olena_2017.pdf
16. Філінюк А. Поділи Речі Посполитої та українське питання у вітчизняній історіографії // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. Том 30. 2020. С. 123 – 142. https://shron1.chtyvo.org.ua/Filiniuk_Anatolii/Podily_Rechi_Pospolytoi_ta_ukrainske_pytannia_u_vitchyzniani_istoriohrafii.pdf
17. Ярмошик І Мемуари Юзефа Понятовського (1763 – 1813) та Северина Букара (1773 – 1853) про військові події на Волині наприкінці XVIII ст. //

Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. Київ, 2011. Вип. 19. С. 61 – 66.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarmoshyk_Ivan/Memuary_Yuzefa_Poniatovskoho_1763_1813_ta_Severyna_Bukara_1773_1853.pdf

Методичні рекомендації

По першому питанні: розкрити внутрішньополітичну кризу Речі Посполитої, яка була викликана соціально-економічним розвитком (фільваркова система, кріпацтво, з одного боку і розвиток міст і промисловості з іншого), наявністю національних протиріч, відсутністю національної єдності польського народу, феодальною анархією. Розглянути передумови ускладнення міжнародного становища Польщі, викликаних втручанням в її внутрішні справи Росії і Пруссії, зазіханням на її територію агресивних сусідніх держав.

По другому питанні слід виявити: наявність політичної волі в польських патріотів до реформування держави і розглянути перші реформи 60-70-х років XVIII ст. по розвитку економіки, освіти, посилення центрального управління; розкрити методи втручання у внутрішні справи Польщі Росії і Пруссії, використання ними у політичних цілях як "дисидентського питання", так і заохочення певних угруповань панівного стану до феодальної анархії, що особливо яскраво виявилось у підтримці з боку Росії православної Слуцької конфедерації, Пруссії – протестантської Торунської конфедерації, Австрії – католицької барської конфедерації.

По третьому питанні на підставі аналізу зовнішньої політики Росії середини XVIII ст. розкрити її зростаючу агресивність і викликані цим зміни щодо Польської держави. Важливо усвідомити, що тільки згода і участь Росії у територіальних загарбаннях Польщі зробила можливим її поділ між Росією, Пруссією і Австрією. Студентам слід засвоїти умови "Петербурзької конвенції" (1772 рік) про перший поділ Речі Посполитої і методи, якими вони намагались виправдати свої загарбницькі дії.

В четвертому питанні важливо показати, що і за цих складних умов у Речі Посполитій був альтернативний шанс збереження державності і, що польські патріоти, усвідомлюючи національну небезпеку, зробили чимало поглибленню реформ (особливо "чотирьохрічний сейм" 1788 – 1792 рр., Конституція 1791 р.), розвитку економіки і зміцненню Польщі. Проте саме цього не бажали допустити Росія і Пруссія, які спровокували феодальну ворожнечу, а потім під приводом наведення порядку здійснили Другий поділ Польщі. Студентам слід засвоїти умови цього поділу згідно петербурзької конвенції 1793 року.

В п'ятому питанні слід розкрити рушійні сили і хід національно-визвольного повстання 1794 року; виявити наявність у ньому різних політичних течій (помірковані і радикали), засвоїти матеріал про видатних польських патріотів (Т. Костюшко та інші). Цікавим було б розглянути питання про можливість повороту (під проводом польських якобинців-

гогоністів) подій у разі радикалізації повстання. Слід засвоїти умови Третього поділу Польщі за Петербурзькими конвенціями 1795 і 1797 років.

В шостому питанні необхідно вивчити і співставити різні точки зору на ганебний факт ліквідації польської державності у літературі. Важливо зрозуміти, що поділи Польщі були не лише національною катастрофою для поляків, але й мали як далекосяжні політичні наслідки для європейських держав взагалі, так і етно-політичних взаємин на майбутнє Росії і Польщі. Водночас вони, на думку проф. Берлінського університету Цернака Клауса, заклали підвалини для майбутніх спроб саме так (захопити і поділити) вирішити питання у 30-х роках ХХ ст.

Семінарське заняття № 7

Тема: Південні слов'янські народи під владою Османської імперії в XVI – XVIII ст. (4 години)

1. Турецьке завоювання слов'янських народів Балканського півострова. Аналіз турецької навали і ярма в історичній літературі.
2. Соціально-економічний розвиток південних слов'ян в складі Османської імперії.
3. Болгарія під час війн європейських держав проти Туреччини.
4. Боротьба Сербії, Македонії, Боснії та Герцеговини проти Туреччини.
5. Чорногорія і її боротьба за незалежність у XVI – XVIII ст.
6. Дубровницька республіка під владою Туреччини в 1526-1806 рр.

Реферативні роботи

1. Політичне становище та соціально-економічний розвиток південнослов'янських народів напередодні турецької навали.
2. Військово-ленна система: передумови її утворення та причини занепаду.
3. Використання Австрією та Росією антитурецьких повстань південних слов'ян у власній імперській зовнішній політиці.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovian_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Андрусак Я. Чесько-турецьке протистояння за правління Владислава II та Людовіка II Ягеллонів // Історичний часопис з богемістики і словакістики / Упоряд. І.М. Ліхтей. Вип. 7. Ужгород : «РІК-У», 2018. С. 22-32.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Andrusiak_Yaroslav/Chesko-turetske_protystoiannia_za_pravlinnia_Vladyslava_II_ta_Liudovika_II_Yahelloni_v_kinets_XV_pers.pdf?
2. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandyich_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?
3. Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvylizatsii/
4. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

5. Джеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvil_izatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?
6. Єлавіч Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf
7. Живачівський А., Жерноклеєв О. Криза тимарної системи в Османській імперії XVI – XVII ст.: причини та наслідки // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Івано-Франківськ, 2010. Вип. 17. С. 55-61.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zhyvachivskiy_Andrii/Kryza_timarnoi_systemy_v_Osmanskii_imperii_XVIXVII_st_prychyny_ta_naslidky.pdf?
8. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27)
https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
9. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>
10. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
11. Ковальчук М. Організація провінційного управління Османської імперії XVI ст. за даними Канун-наме // Український історичний збірник. 2017. Вип. 19. С. 67 – 82.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Kovalchuk_Mariia/Orhanizatsiia_provintsiinoho_upravlinnia_Osmanskoii_imperii_XVI_st_za_danymy_kanun-name.pdf?
12. Корінний М. М. Визвольні рухи народних мас на слов'янських землях XV – XVIII ст. // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку: Матеріали республіканських історичних читань. Вип. 3. К., 1993.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Korinnyi_Mykola/Vyzvolni_rukhy_narodnykh_mas_na_slovianskykh_zemliakh_XV_XVIII_st.pdf?
13. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П.С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999.
https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovachchyny_vyd_1999/
14. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnishykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?
15. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с.
https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?
16. Макаревич А. С. Значення імаретів в системі вакфу Османської імперії в XIV – XVII століттях // Наукові праці історичного факультету Запорізького

національного університету. 2016. Вип. 45. Том 2. С. 147 – 150.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Makarevych_Antonina/Znachennia_imaretiv_v_syste_mi_vakfu_Osmanskoj_imperii_v_XIV-XVII_stolittiakh.pdf?

17. Мустафін О. Р. **Справжня історія Ранняго Нового часу / Олексій Мустафін.** Харків: Фоліо, 2014. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf?

18. Срібняк І. В., Дудар Р. В. Збройні сили Османської імперії (XIV – XVIII ст.): історія розвитку, структура, бойові кондиції. К., 2018. 50 с.
https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25711/1/I_Sribnyak_R_Dudar_ZSOI_2018_I_FF.pdf

19. Срібняк І. Яничарський корпус Османської армії (1362 р. – кінець XVI ст.) // Україна в Центрально-Східній Європі: Зб. наук. пр. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. Вип. 9-10. С. 26-41.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Sribniak_Ihor/Yanycharskyi_korpus_osmanskoj_armii_1362_r_kinets_KhVI_st.pdf?

20. Польша – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/

21. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 463 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Chornii_Volodymyr/Istoriia_Bolharii/

Методичні рекомендації

По першому питанні проаналізувати негативну роль турецького ярма в етно-політичному розвитку балканських народів у історичній літературі. Турецька військово-ленна система. Адміністративно-територіальний поділ турками підкорених слов'янських земель. Особливості управління в Болгарії, Сербії, Боснії і Герцеговині. Судова влада. Ісламізація слов'янського населення. Становище церкви. Фанаріоти. Печська патріархія. Національний гніт.

В другому питанні охарактеризувати форми володіння землею. Державні, вакуфні землі, мюльки. Сіпахи і їх земельне володіння: тімари, замети, хаси. Стан міст. Аграризація міського населення та демографічні зміни в містах. Зовнішня та внутрішня торгівля. Зміни торгівельних шляхів. Податкова політика турків-османів. Становище селян. Суспільні стани. Османська Порта. Диван. Бейлербеї, беї, сіпахи, яничари, райя, войнуки, марталози, соколари, чупринжії, дербентжії.

В третьому питанні вивчити вплив військово-ленної системи на розвиток економіки Болгарії. Стан міст. Розвиток промисловості. Поглиблення спеціалізації і зародження внутрішнього ринку. Зовнішня та внутрішня торгівля. Визвольна боротьба болгарського народу проти Османської імперії. Рух гайдуків. Антитурецьке повстання болгар у Тирнові 1598 р. під час австро-турецької війни 1592 – 1606 рр.; болгарське повстання 1686 – 1688 рр. під час австро-турецької війни 1683 – 1699 рр. Передумови

повстань, надії повстанців на допомогу Австрії та Росії. Використання Австрійською та Російською імперіями антитурецьких повстань болгар у війнах проти Туреччини у XVIII ст.

В четвертому питанні звернути увагу на політику ісламізації та потураччя населення Сербії, Македонії, Боснії та Герцеговини Османською імперією. Переселення на сербські землі албанців-мусульман. Обмеження політичної діяльності православної церкви. Рух гайдуків та четників. Південнослов'янські повстання 1592, 1595, 1597 рр. під час австро-турецької війни 1592 – 1606 рр. Створення антитурецької "Священної ліги" (1684 р.). Повстання південних слов'ян під час австро-турецької війни 1683 – 1699 рр. Захоплення турецькими військами Белграду (1690 р.). Провокування Росією та Австрією антитурецьких повстань балканських слов'ян під час австро-турецьких війн XVIII ст. Переселення південних слов'ян в Австрію та Росію.

В п'ятому питанні з'ясувати політичне становище і соціально-економічний розвиток Чорногорії. Аграризація країни. Племінні союзи. Антитурецькі повстання 1645 – 1669 рр. Підкорення Чорногорії турками і ліквідація її автономії в 1692 р. Державна та релігійна діяльність митрополита Данила Негоша (1670 – 1735 рр.). Російсько-чорногорські зв'язки. Каральні походи турецьких військ проти Чорногорії в 1787 р. і 1796 р. Здобуття незалежності Чорногорії в 1796 р. за правління Петра I Негоша (1781-1830 рр.).

В шостому питанні проаналізувати особливості політичного розвитку Дубровницької республіки. Перехід Дубровника з васальної залежності Угорщини у васальну залежність Туреччини (1526 – 1806 рр.). Політичний устрій. Внутрішнє самоврядування: власні закони . Сенат, законодавча і виконавча гілки влади. Соціально-економічний розвиток. Протекційна політика турецького уряду в розвитку торгівлі та лихварського капіталу Дубровницької республіки.

Семинарське заняття № 8

**Тема: Слов'янські землі в складі Австрійської імперії у XVI – XVIII ст.
(4 години)**

1. Чехія і Словаччина в другій половині XV – XVI ст.
2. Соціально-економічний і політичний розвиток Чехії і Словаччини в 1620-1781 рр.
3. Хорватія під владою Габсбургів у XVI – XVIII ст.
4. Словенські землі в складі Австрії та Венеції в XVI – XVIII ст.
5. Розвиток чеської й словацької культури в XVI – XVIII ст.
6. Культура Хорватії, Далмації і Словенії в XVI – XVIII ст.

Реферативні роботи

1. Чеська і словацька культура доби пізнього Середньовіччя.
2. Розвиток культури Хорватії, Далмації і Словенії в XVI – XVIII ст.

Джерела

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandyich_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?
2. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації. К., 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/
3. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/
4. Дзеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?
5. Єлавіч Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf
6. Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Cekhii.pdf?

7. Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27)
https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?
8. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.) / За ред. В. І. Ярового. К., 2001. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002085>
9. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/
10. Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П.С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999. https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovachyny_vyd_1999/
11. Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36. https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnish_ykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?
12. Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с. https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?
13. Мустафін О. Р. Справжня історія Раннього Нового часу / Олексій Мустафін. Харків: Фоліо, 2014. 416 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf?
14. Пиртко М. С. Державно-правові реформи в Австрії у 40-90-х роках XVIII ст. Львів, 2021. 258 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Pyrtko_Mykhailo/Derzhavno-pravovi_reformy_v_Avstrii_u_4090_rokakh_XVIII_st.pdf?
15. Польща – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/
16. Цольнер Еріх. Історія Австрії / Пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталя Іваничук. Львів: Літопис, 2001. 712 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Tsolner_Erikh/Istoriia_Avstrii/

Методичні рекомендації

В першому питанні слід проаналізувати зміни в економічному та політичному житті Чехії. Звернути увагу на перехід до панщинно-фільваркової системи. Зміцнення королівської влади Іржі з Подебрада. Утворення станової монархії. Охарактеризувати стан економіки Словаччини. Закріпачення селян. Боротьба магнатських угруповань в Словаччині. Турецька небезпека і перехід Чехії та Словаччини під владу Габсбургів. Створення антигабсбурзької опозиції дворян і міщан.

В другому питанні слід з'ясувати наслідки поразки чеського станового повстання 1618-1620 рр. Зміцнення феодально-католицької політики

Габсбургів. Оновлений земський статут 1627 р. Загострення станових протиріч. Повстання 1775 р. Відміна особистої залежності селян. Декрет про віротерпимість. Економічне розорення словацьких земель. Боротьба словаків з турецькою агресією та їх антигабсбурзькі виступи в XVII-XVIII ст. Розвиток мануфактур. Реформи Марії -Терезії та Йосифа II.

В третьому питанні треба охарактеризувати політичне становище хорватських земель. Боротьба проти Османської імперії. Місце Хорватії в складі Австрійської імперії. Військовий кордон. Розвиток панщинної системи. Селянське повстання М. Губеця 1573 р. Заколот Зрінських та наступ австрійського абсолютизму. Повстання селян і граничар в середині XVIII ст. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II.

В четвертому питанні слід проаналізувати політичний розвиток словенських земель та Далмації. Економічне становище та антифеодальну боротьбу селян в XVI ст. Розвиток міст і ремесла. Реформація і Контрреформація. Істрія і Далмація під владою Венеції в XV - XVIII ст. Наполеонівські війни та утворення Іллірійських провінцій.

В п'ятому питанні визначити головні напрямки розвитку чеської та словацької культури. Література й просвітницька діяльність общини чеських братів. Я. А. Коменський. Розвиток літературної мови. Зародження історичної науки. Природничі науки. Книгодрукування. Архітектура бароко. Занепад чеської і словацької культури в XVII – першій половині XVIII. Пожвавлення культурного життя Чехії та Словаччини в другій половині XVIII ст.

В шостому питанні з'ясувати причини розквіту культури Далмації Дубровника в епоху пізнього Відродження. Розвиток хорватської XVдожньої та наукової літератури. М. Маруліч, М. Држіч, М. Орбіні. Архітектура та живопис. Реформація. П.Трубар. Хорватська література епохи бароко. І.Гундуліч. Літературна творчість П.Зрінських, Ф.Франкопана, Ю.Крижанича. Розвиток освіти та науки в хорватських і словенських землях XVIII ст. А. Лінхарт.

Семінарське заняття № 9
Російська імперія у XVIII ст. (2 години)

1. Початок царювання Петра I. Північна війна 1700-1721 рр. Утворення Російської імперії.
2. Заповіт Петра I. Внутрішня і зовнішня політика його спадкоємців у першій половині XVIII ст.
3. Освітчений абсолютизм Катерини II.
4. Зовнішня політика Катерини II.

Реферативні роботи

1. Українське питання у політиці московських правителів XVIII ст.
2. Церковні реформи Петра I і виникнення старообрядців.
3. Кримське ханство у політиці московських правителів XVIII ст..
4. Річ Посполита у політиці московських правителів XVIII ст.

Джерела та література

Джерела

Батурин: гетьманська столиця ранньомодерної доби: Збірник документів і матеріалів / Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка та ін.; Редколегія: О. Б. Коваленко та ін. Чернігів: SCRIPTORIUM, 2020. 272 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Zbirka/Baturyn_hetmanska_stolytsia_rannomodernoiodoby_Zbirnyk_dokumentiv_i_materialiv.pdf?

Збагнути росію. Свідчення очевидців: від Геродота до Кюстіна / Упор. О. Палій. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2022. 400 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Zbirka/Zbahnuty_Rosiiu_Svidchennia_ocheydytsiv_vid_Herodota_do_Kiustina/

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_Davnia_doba_Serednovichchia.pdf?

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_slovia_n_doba_Serednovichchia.pdf?

Література

1. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Vitenko_Mykola/Istoriia_Rosii.pdf

2. Воротиленко М. Заповіт Петра I. К.: Новий друк, 2007. С. 21-25.
https://chtyvo.org.ua/authors/Vorotylenko_Mykola/Zapovit_Petra_I/

3. Гуржій О. Україна в суспільно-політичних комбінаціях імперського уряду Росії (30–90-ті рр. XVIII ст.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2019. 205 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Hurzhii_Oleksandr/Ukraina_v_suspilno-politychnykh_kombinatiakh_imperskoho_uriadu_Rosii_3090-ti_rr_KhVIII_st.pdf?

4. Дворнік Ф. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації. К., 2005. 512 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_tsyvilizatsii/

5. Дебенко В. З. Зародження імперської ідеї в Московській державі в кінці XV-XVI ст. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 153 с. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005370

6. Дебенко В., Крюков А. Імперська ідея в Московській державі наприкінці XV – XVI ст.: ідеологія, політика, практика. Івано-Франківськ: Плай, 1997. 74 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Debenko_Vasyl/Imperska_ideia_v_Moskovskii_derzhave_naprykintsi_XV-XVI_stolit_ideolohiia_polityka_praktyka.pdf?

7. Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

8. Дзеджора О. Історія Європейської Цивілізації. Частина I. До кінця XVIII століття. Львів: Видавництво ЛБА, 1999. 448 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Dzhedzhora_Olena/Istoriia_Yevropeiskoi_Tsyvilizatsii_Ch_1_Do_kintsia_KhVIII_stolittia.pdf?

9. Заповіт Петра I // https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%82_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B0_I

10. Історія Росії (з найдавніших часів до кінця XVIII століття): Навч. посіб. / Мордвінцев В.М. ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К.: Знання, 2013. 455 с. <https://toloka.to/t67594>

11. Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2001.

https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

12. Каппелер А. Мазепинці, малороси, хохли: українці в етнічній ієрархії Російської імперії // Київська старовина (Науковий історико-філологічний журнал). 2001. № 5. С. 8–20.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Kappeler_Andreas/Mazepyntsi_malorosy_khokhly_u_kraintsii_v_etniichnii_iierarkhii_Rosiiskoi_imperii.pdf

13. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. Львів: УКУ, 2005. 360 с.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Kappeler_Andreas/Rosiia_iak_polietnichna_imperiiia.pdf?

14. Каппелер, Андреас Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності / пер. з нім. В. Кам'янець. Чернівці : Книги – XXI, 2018. 320 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Kappeler_Andreas/Nerivni_braty_Ukrainci_ta_rosiia

[ny_vid_serednovichchia_do_suchasnosti.pdf?](#)

15. Кінан Е. Російські історичні міфи. К.: Критика, 2001. 284 с.
<http://history.org.ua/LiberUA/966-7679-17-9/966-7679-17-9.pdf>

16. Крупницький Б. Теорія III Риму і шляхи російської історіографії. Мюнхен, 1952, 29 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14902/file.pdf>

17. Махінько А. І. До історичного портрету Феофана Прокоповича // Сторінки історії : збірник наукових праць. 2016. Вип. 42. С. 21 – 30.
<https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/bd0d04e6-f5ff-414f-8527-a0ba05a528d2/content>

18. Мустафін О. Р. **Справжня історія Раннього Нового часу / Олексій Мустафін.** Харків: Фоліо, 2014. 416 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Mustafin_Oleksii/Spravzhnia_istoriia_rannoho_Novo_ho_chasu.pdf?

19. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К.: Критика, 2015. 456 с.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Pokhodzhennia_slovianskykh_natsii_Domoderni_identychnosti_v_Ukraini_Rosii_ta_Bilorusii.pdf?

20. Полонська-Василенко Н. Теорія III Риму протягом XVIII та XIX сторіч. Мюнхен, 1952. 48 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14903/file.pdf>

21. **Російський імперіалізм / Пер. з англ. Тараса Цимбала.** К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 395 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Hunchak_Taras/Rosiiskyi_imperializm/

22. Субтельний О. Заповіт Петра I (англійською мовою) Orest Subtelny. «Peter I's Testament»: A Reassessment // Slavic Review. Vol. 33. No. 4 (December 1974). PP. 663—678.
https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FSubtelny_Orest%2FPeter_Is_Testament_A_Reassessment_anhl.pdf

23. Таїрова-Яковлева Т. Коліївщина: великі ілюзії. К.: ТОВ «Видавництво "Кліо"», 2021. 256 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Tairova-Yakovleva_Tetiana/Koliivschyna_Velyki_iliuzii.pdf?

Методичні рекомендації

По першому питанню студентам потрібно перш за все з'ясувати обставини приходу до влади Петра I. Початок його царювання. Азовські походи. Політика меркантилізму й протекціонізму. Внутрішня й зовнішня торгівля. Фінанси. Митна і податкова політика Петра I. Мілітаризація економіки. Реформи місцевого і центрального управління. Сенат. Колегії. Синод. Адміністративно-територіальна реформа. Створення нової армії і флоту. Табель про ранги. Церковна реформа. Посилення контролю над суспільною думкою і приватним життям населення. Фіскалі. Утвердження абсолютизму в Росії. Північна війна 1700-1721 рр. Полтавська битва. Прутський похід. Ліквідація автономії Гетьманщини. Ніштадський мирний

договір. Проголошення Російської імперії. Військові походи в Персію, плани підкорення Індії та Мадагаскару.

По другому питанню необхідно охарактеризувати особливості епохи дворцєвих переворотів для Московської держави, вказати наскільки вона відповідала міфічному “заповіту Петра I”. Потрібно також проаналізувати суть конфлікту між Катериною I та Верховною таємною радою. Анна Іванівна та Єлизавета Петрівна. Їх політика щодо українського козацтва. Біронівщина. Російсько-шведська та Семилітня війни. Підкорення казахських земель.

По третьому питанню студентам важливо вивчити особливості освіченого абсолютизму в Росії. Кодифікація російського законодавства Катериною II. Адміністративно-територіальні реформи. Ліквідація Гетьманщини та знищення Запоріжської Січі. Переселення запорізьких козаків на р. Кубань. Жалувані грамоти російським дворянам та містам. Закріпачення селян. Повстання під проводом О. Пугачова.

У четвертому питанню студентам потрібно висвітлити роль Росії у трьох поділах Польщі, характер російсько-турецьких війн, процес включення Криму до Російської імперії. “Грецький проект” Катерини II із відновлення Візантійської імперії. Підтримка Катериною II США у війні проти Великої Британії. Участь Росії у антифранцузьких коаліціях.

ПИТАННЯ НА САМОСТІЙНЕ ВИВЧЕННЯ

Кваліфікаційні завдання з навчальної дисципліни

Завдання 1

1. Дайте характеристику процесу завоювання турками слов'янських народів Балканського півострова.
2. Проаналізуйте перший поділ Польщі.
3. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток білоруських земель в другій половині XVI ст.
4. Дайте визначення терміну – “вандровка”.

Завдання 2

1. Визначте основні аспекти організації управління Османської імперії на Балканському півострові.
2. Проаналізуйте другий поділ Польщі.
3. Охарактеризуйте суспільно-політичний розвиток білоруських земель в другій половині XVI ст.
4. Дайте визначення терміну - “фільварок”.

Завдання 3

1. Охарактеризуйте особливості турецького управління в Болгарії, Сербії, Боснії та Герцоговини.
2. Проаналізуйте третій поділ Польщі.
3. Визначте основні напрямки соціально-економічного розвитку Помор'я.
4. Дайте визначення терміну - “суд лавників”.

Завдання 4

1. Охарактеризуйте форми володіння землею на Балканах в період турецького завоювання.
2. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток Білорусії у XVIII ст.
3. Визначте основні напрямки соціально-економічного розвитку Сілезії.
4. Дайте визначення терміну: “фаворитизм”.

Завдання 5

1. Охарактеризуйте судову владу, релігійне становище та адміністративний устрій південнослов'янських народів у складі Османської імперії.
2. Проаналізуйте передумови політичної й економічної кризи в Речі Посполитій в середині XVII - середині XVIII ст.
3. Визначте основні напрямки зовнішньої політики Австрійської імперії у XVIII ст.
4. Дайте визначення терміну – “право складу”

Завдання 6

1. Охарактеризуйте розвиток міст, ремесла, внутрішньої та зовнішньої торгівлі південнослов'янських народів у XVII-XVIII ст.
2. Проаналізуйте участь Речі Посполитої у війнах середини XVII – середини XVIII ст.
3. Визначте основні напрямки зовнішньої політики Австрійської імперії у XVII ст.
4. Дайте визначення терміну - “харадж”.

Завдання 7

1. Охарактеризуйте міжнародне й внутрішньополітичне ослаблення Речі Посполитої в першій половині XVIII ст.
2. Проаналізуйте розвиток феодального господарства в Білорусії наприкінці XV-XVIII ст.
3. Визначте вплив Петербурзьких конвенцій 1772 р. на міжнародні відносини Росії, Австрії, Пруссії.
4. Дайте визначення терміну - “шаріат”.

Завдання 8

1. Охарактеризуйте втручання у внутрішні справи Польщі Австрії, Пруссії, Росії у XVIII ст.
2. Проаналізуйте сучасні концепції білоруських вчених щодо етно - політичного розвитку Білорусії в складі Великого князівства Литовського.
3. Визначте вплив “Кондицій 1764 р.” на проведення політичних реформ Станіслава Понятовського.
4. Дайте визначення терміну: “диван”.

Завдання 9

1. Охарактеризуйте економічний розвиток Сілезії і Помор’я, в XVII – XVIII ст.
2. Проаналізуйте антифеодальну та національно-визвольну боротьбу білоруського народу наприкінці XVI – середині XVII ст.
3. Визначте вплив Петербурзьких конвенцій 1793 р. на міжнародні відносини Росії, Австрії, Пруссії.
4. Дайте визначення терміну - “просвітництво”.

Завдання 10

1. Охарактеризуйте загарбання білоруських земель під час трьох поділів Речі Посполитої і політику Російського царизму в Білорусії.
2. Проаналізуйте політичне становище, державний устрій, соціально-економічний розвиток Сілезії та Помор’я.
3. Визначте вплив Петербурзьких конвенцій 1795 р. на міжнародні відносини Росії, Австрії, Пруссії.
4. Дайте визначення терміну: “едукатійна комісія”.

Завдання 11

1. Охарактеризуйте розвиток польської культури середини XVII – середини XVIII ст.
2. Проаналізуйте становище Дубровницької республіки.
3. Визначте вплив військово-політичного договору Пруссії та Польщі 1790 р. на розвиток міжнародних відносин у Східній Європі.
4. Дайте визначення терміну - “райя”.

Завдання 12

1. Охарактеризуйте військово-ленну систему, передумови її утворення та причини занепаду.
2. Історіографія поділів Речі Посполитої.

3. Визначте вплив Журавницький мирного договору 1676 року на міжнародні відносини Речі Посполитої та Османської імперії.
4. Дайте визначення терміну - “братства”.

Завдання 13

1. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток Польщі у кінці XV – на початку XVII ст. (сільське господарство, перехід до фільваркової системи).
2. Проаналізуйте боротьбу Чорногорії за незалежність у XVI – XVIII ст.
3. Визначте вплив Аахенського миру 1748 р. на розвиток міжнародних відносин в Центрально-Східній Європі в другій половині XVIII ст.
4. Дайте визначення терміну - “мілітаризм”.

Завдання 14

1. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток Польщі у кінці XV – на початку XVII ст. (міста, ремесло, торгівля).
2. Проаналізуйте боротьбу Болгарії проти Туреччини у XVIII ст.
3. Визначте вплив Вестфальського мирного договору 1648 року на розвиток міжнародних відносин в Центрально-Східній Європі в другій половині XVII ст.
4. Дайте визначення терміну - “ліберум вето”.

Завдання 15

1. Проаналізуйте участь Речі Посполитої в Тридцятирічній війні.
2. Дайте характеристику суспільним станам в Османській імперії і особливостям соціального поділу слов'янського населення.
3. Охарактеризуйте документ :
Радомська конституція 1505 р.
4. Дайте визначення терміну - “кросна”.

Завдання 16

1. Проаналізуйте розвиток феодального господарства в Чехії наприкінці XV – XVII ст.
2. Визначте основні напрямки розвитку словацької культури в XVI – XVIII ст.
3. Охарактеризуйте вплив “Трипартикум Угорщини” 1514 р. на закріпачення угорських та словацьких селян.
4. Дайте визначення терміну – “освічений абсолютизм”.

Завдання 17

1. Проаналізуйте передумови і наслідки переходу до фільваркової системи господарювання в Чехії у XV – XVII ст.
3. Охарактеризуйте зовнішню політику Кримського ханства в XVII ст.
4. Дайте визначення терміну - “Військовий кордон”.

Завдання 18

1. Проаналізуйте розвиток чеських міст, ремесла і торгівлі в XV - XVII ст.
2. Охарактеризуйте суспільно-політичний розвиток Хорватії під владою Габсбургів у XVI – XVIII ст.
2. Охарактеризуйте зовнішню політику Кримського ханства у XVIII ст.

3. Визначте вплив “Патента про підданих” Йосифа II на суспільно-політичний розвиток Австрійської імперії кінця XVIII ст.
4. Дайте визначення терміну - “каруци”.

Завдання 19

1. Проаналізуйте політичні, соціальні, економічні чинники утворення Габсбурзької імперії.
2. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток Чехії у XVII – XVIII ст.
3. Охарактеризуйте документ :
Твір словацького релігійно-громадського діяча Юрія Тржановського (1591 – 1637 рр.) “Аугсбургська конфесія”
4. Дайте визначення терміну: “Ренесанс”.

Завдання 20

1. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток Словаччини у XVII – на початку XVIII ст.
2. Охарактеризуйте внутрішню політику кримських ханів Гіреїдів у XVII – XVIII ст.
3. Охарактеризуйте документ : Цивільний кодекс Габсбургів 1776 р.
4. Дайте визначення терміну - “Граничари”.

Варіант 21

1. Проаналізуйте суспільно-політичний розвиток чеських земель у складі Австрійської імперії у XVIII ст.
2. Охарактеризуйте соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток литовських земель у складі Речі Посполитої в 1569 – 1791 рр.
3. Охарактеризуйте документ:
Кучук-Кайнаджирський мирний договір.
4. Дайте визначення терміну - “Бароко”.

Завдання 22

1. Проаналізуйте гасла, причини, хід та наслідки руху Ференца II Ракоці (1703 – 1711 рр.) і участь в ньому слов'янського населення.
2. Охарактеризуйте розвиток культури Хорватії, Далмації і Словенії в XVI – XVII ст.
3. Охарактеризуйте документ: Ніштадський мирний договір.
4. Дайте визначення терміну - “Готичний стиль”.

Завдання 23

1. Проаналізуйте суспільно-політичний розвиток Хорватії під владою Габсбургів у XVI – XVIII ст.
2. Охарактеризуйте розвиток культури, освіти та науки неслов'янських народів Центрально-Східної Європи в XV – XVIII ст.
3. Охарактеризуйте документ :
“Патент про толерантність” Йосифа II.
4. Дайте визначення терміну – “ходи”.

Завдання 24

1. Проаналізуйте суспільно-політичний розвиток Словаччини у складі Австрійської імперії у XVI – XVIII ст.

2. Охарактеризуйте реформи Марії-Терезії та Йосифа II і їх вплив на етно - політичний розвиток слов'янських народів Австрійської імперії.
3. Охарактеризуйте документ : Сатмарський мир 1711 р.
4. Дайте визначення терміну - “Конгрегація”.

Завдання 25

1. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток Словенії у складі Австрійської імперії в XVII – XVIII ст.
2. Охарактеризуйте зовнішню політику Пруського королівства у XVIII ст.
3. Охарактеризуйте документ : Яський мирний договір 1791 р.
4. Дайте визначення терміну – “Унія”.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Закономірності і особливості утворення централізованих держав у Європі і в слов'янських країнах.

2. Контрреформація.

3. «Польські брати» або течія аріанів у польській реформації XVI ст.

4. Єретичний і реформаційний рух у Білорусії. Сімон Будний. Василь Тяпинський.

5. Єретичні і реформаційні рухи в Росії наприкінці XV-XVI ст. передумови зародження ересей (Новгород) і руху «нестяжателів».

Ніл Сорський (1433-1508 рр.), Васіан Патрікеєв (помер у 1545 р.). Максим Грек (1470-1556 рр.) і їх гасла секуляризації церковних земель, перебудови політичного устрою держави. Особливості єретичних і реформаційних рухів в Росії. Вузькість соціальної бази і «верхівковий» характер. Наголосити на зацікавленості державної влади у секуляризації церковних земель як головного фактора підтримки «нестяжателів». Розкрити причини ідеологічних коливань державної влади щодо «нестяжателів», які були викликані необхідністю підтримки офіційної церкви за умов війни з Литвою і претензій на спадкоємність Москвою ідеологічного і політичного центру православ'я (Третій Рим).

6. Боротьба войовничої церкви з єретиками і «нестяжателями» наприкінці XV-XVI ст. Йосип Санін (1439-1515 рр.), митрополит Даниїл, митрополит Макарій (1481-1563 рр.), їх погляди.

7. Радикальна течія в реформаційному русі XVI ст. Феодосій Косой як ідеолог селянсько-плебейського руху. Його релігійна ідеологія (реформа церкви, Ісус людина а не Бог) і соціально-політичні ідеї (заклики до соціальної і політичної рівності, засудження війни і пропаганди ідей рівності і братерства усіх людей).

8. Внутрішня та зовнішня політика великих московських князів Івана III та Василя III (друга половина XV – перша третина XVI ст.).

«Государ всієї Русі». Об'єднавча політика Івана III. «Судебник» 1497 р. Зовнішня політика Івана III. Зміцнення особистої влади Івана III та Василя III. Генеза самодержавства та деспотизму в Російській державі. Утворення Російської централізованої держави.

9. Розпад Золотої Орди. Створення Кримського ханату. Внутрішня та зовнішня політика Гіреїдів XVI-XVIII ст. Причини розпаду Золотої Орди: політичні, суспільні, релігійні та ін. Кримське ханство. Внутрішня і зовнішня політика ханів династії Гіреїв.

10. Російсько-польська війна 1632-1634 років. За Деулінським перемир'ям 1618 р. Польща отримала Смоленськ, Владислав IV не облишив претензій на царський престол. Ці питання, зважаючи на сприятливу міжнародну обстановку, Росія сподівалась вирішити переможною війною. У разі успіху царизм планував захопити українські і білоруські землі і посилити свої позиції у Прибалтиці. Проте, не дивлячись на підготовку,

Смоленський похід був невдалий і 40-тисячна армія воєводи Шеїна капітулювала. Поляновський мир 1634 р. зберіг територіальний статус-кво. Успіхом для Росії стала лише відмова Владислава IV від претензій на російський престол.

11. Етно-політичний розвиток Чехії у другій половині XV-XVI ст. Утворення станової монархії. Законодавча і виконавча влада. Спроби зміцнення королівської влади за років правління Іржі Подебрада (1448-1471 рр.): ревізія земельних володінь, посилення ролі адміністрації, розширення привілеїв шляхти і міст. Проект 1464 р. конгрегації європейських держав. Боротьба за чеський престол Матіаша ХVньяді і Казимира Ягелончика. Правління Владислава Ягелончика (1471-1516 рр.), його сина Людвіга (Лайоша) II (1516-1526 рр.). Ослаблення королівської влади. Махочська битва (1526 р.), загибель чеського і угорського короля Людвіга II і обрання чеським і угорським королем Фердинанда I Габсбурга.

12. Словаччина наприкінці XV-XVI ст. в складі угорського королівства, її соціально-економічний розвиток. Початок структурної перебудови господарства, зміцнення фільваркової системи, посилення залежності селян. Обмеження права переходу (1495 р.) і запровадження розпуску біглих селян (1504 р.). Селянська війна 1514 року каруців (хрестоносців) під проводом Дьорді Дожа. Загально-угорська збірка законів «Трипартикум ХVнгарії» (1514 р.): станове розмежування суспільства, прав і привілеїв феодалів, закріпачення селян. Міста, ремесло, торгівля.

13. Етно-політичне становище Словаччини у складі угорського королівства наприкінці XV-XVI ст. Релігійна ситуація. Спроби верхівкової реформації і наступ контрреформації (сейм 1523 р.). Битва під Мохачем (1526 р.), загибель угорського і чеського короля Людвіга (Лайоша II) боротьба за владу Яна Запольї і Фердинанда Габсбурга. Словацькі землі під владою Габсбургів і Османської імперії у XVI ст.

14. Етно-політичний розвиток Словаччини XVII – початку XVIII ст. Складність геополітичного становища як прикордонної зони і народу під владою Габсбургів і османів (до 1699 р.) викликані цим особливості в політиці Габсбургів щодо угорського королівства, до складу якого входила Словаччина. Антигабсбурзький виступ (1644-1645 рр.) трансільванського князя Дьорді I Ракоці. Лінузький мир 1645 р. Посилення політики католицизму, переслідування протестантів (Укази 1651 р. і 1657 р.). рух Імре Тьокелі (1678-1685 рр.) і участь в ньому словаків. Поразка руху І.Тьокелі.

15. Економічний розвиток Словаччини у XVII – початку XVIII століть. Спустошення країни в наслідок війн. Скорочення оранки і земельних наділів. Нестача робочих рук. Посилення закріпачення селян і заборона (1715 р.) їх переходів. Занепад і аграризація міст. Застосування перших мануфактур на примусовій праці за Ференца II Ракоці (1703-1711 рр.) з орієнтацією їх на державне замовлення і потреб війська. Розвиток видобувної, текстильної промисловості, виробництва зброї.

16. Етно-політичний і соціально-економічний розвиток Словаччини у XVIII ст. Особливості габсбурзької політики стосовно угорського королівства, до складу якого входила Словаччина. Спроби поширення на Угорщину габсбурзького законодавства. Опір угорських феодалів реформам (оподаткування дворян, скасуванню особистої залежності селян у 1784 р., скасуванню станових виборів у місцеві органи управління у 1785 р.). Їх курс на аграризацію країни. Розвиток мануфактурного виробництва у видобуванні (дорогоцінних металів) і чавунно-ливарній промисловості.

17. Ян Амос Коменський (1592-1670 рр.) як видатний просвітитель. Його життя і діяльність. Його філософські (три ступені пізнання: емпірична, наукова, практична. Три джерела пізнання: почуття, розум, віра і педагогічні погляди. Розвиток цікавості учнів, поєднання навчання і виховання, розвиток моральності і гуманізму, роль корисної праці, індивідуальний підхід орієнтація на поступове досягнення своєї мети. Ідеї створення єдиної шкільної системи і вищої освіти з навчання з 6 до 24 років. Його праці: «Материнська школа», «Чеська дидактика», «Пампедія».

18. Болгарія під час війн європейських держав проти Османської імперії. Національно-визвольна боротьба. Рух гайдуків. Австрійсько-турецька війна 1592-1606 рр. і повстання 1598 р. у Тирнові (Тодор Балина і митрополит Деонісій), повстання у Чепровці і Тирнові 1686-1688 рр. під час австро-турецької війни 1683-1699 рр. Передумови повстань, надії повсталих на Австрію і Росію. Заклики російського царизму до повстань під час російсько-турецьких війн другої половини XVIII ст. і їх наслідки. Зневіра болгарського народу у допомозі з боку Росії і Австрії.

19. Культура Болгарії наприкінці XV-XVIII ст. Мова, література, освіта. Константин філософ і його «Сказаніє о пісьменах» і «Житіє» Стефана Лазаровича. Посилення потуречення і еллінізації болгар. Домаскіни. Школи монастирів. Фольклор (гайдуцькі пісні, їх герої), архітектура, ремесло.

20. Культура Сербії, Боснії, Герцеговини і Чорногорії у XVI – XVIII ст. Жанри фольклору: ліричні, обрядові і героїчні пісні. Герої епічного жанру: учасники битви на Косовому полі, династія Неманичів, гайдуки. Центри культури: монастирі у Дечені, Студениці, Мелешеві, їх роль у створенні шкіл, збереженні бібліотек, розвитку літописання. Друкарні чорногорців Юрія Черноєвича і Макарія у Цетині (1494-1495 рр.), серба Вуковича у Венеції (1520 р.) та їх роль у розвитку освіти. Релігійна спрямованість літератури. Зародження і становлення сербо-хорватської мови. Перший сербський буквар Кіпріана Речаніне (1717 р.) і його роль у започаткуванні слов'янсько-сербської літературної мови. Діяльність Д. Обрадовича (1742-1811 рр.) як поета і автора романів мемуарного жанру. Його роль як одного із засновників світської літератури і спроби її залучення до розвитку європейського літературного процесу. Історичні знання: літописи сербські і рукописи чорногорські. Ідеї слов'янської спільності у першому історичному творі сербською мовою Георгія Бранковича

«Слов'янсько-сербська хроніка». Просвітительська течія в історіографії. Йован Раїч (1726-1801 рр.). Закінчив у 1756 р. Київську духовну академію. Видав 4-томну (1794-1795 рр.) «Історію різних слов'янських народів», у якій подав перший загальний опис історії південних слов'ян. Архітектура і будівництво. Мусульманський вплив: турецькі мечеті, караван-сараї, криті ринки на території під владою осман. Стиль бароко на території під владою Габсбургів. Живопис Сербії (Крачун, Чешляр) і Чорногорії (Митрофанович, Винчин). Створення у 1736 р. театру у Воєводині.

21. Культура Хорватії, Далмації, Дубровника, Словенії наприкінці XV-XVIII ст. Вплив політичного становища (Хорватія, Словенія під владою Габсбургів, Дубровник-Туреччини, Далмація-Венеція) на розвиток їх культури. Усна народна творчість у Хорватії і Словенії (казки, легенди, обряди). Утворення і розвиток героїчного епосу про боротьбу з турками і гайдуками.

22. Мова, література, історичні знання в Хорватії. Засилля латинської і німецької літературних мов в дореформаційний час і період контрреформації. Клерикальні вірші, переклади, оповідання. Роль реформаційних рухів в обстоюванні національної самосвідомості. Зародження і становлення сербохорватської літературної мови. Марко Мерулич (1450-1524 рр.) – один із засновників хорватської літературної мови, автор першого епічного твору на хорватській мові «Юдифь» і морально-дидактичних трактатів. Літературно-патріотична діяльність братів Зрінських (трактати, оповідання, поема «Сігедське лихо»). Літературна творчість Ф. Франкопана (1643-1671 рр.): використання фольклору у ліриці («Сад відпочинку») і в поемах про боротьбу з турками. Доктор права, хорватський історик Іван Луцич (1604-1679 рр.). Започаткування ним слов'янської історіографії і наукового аналізу джерел в монографії «Про королівство Далмації і Хорватії» (1666 р.). Юрій Крижаніч (1618-1683 рр.). Його перебування в Росії. Протириччя у його історичних поглядах. Спроби створення загальнослов'янської мови, критика норманської теорії. Визнання закономірностей розвитку історії, ідеї «загальної справедливості» і слов'янської спільності та водночас різка критика слов'ян за їх фізичну і розумову неповноцінність, схилення перед іноземцями і некритичне копіювання їх досвіду. Зародження просвітництва в сатирі М. Рельковича (1732-1798 рр.) («Сатир»), В. Дожена (1720-1778 рр., «Змій семиголовий») і комедіях Т. Бреховачки (1757-1805 рр., «Матіаш»).

23. Мова, література, історичні знання в Словенії у дореформаційний час і період контрреформації. Роль реформаційних рухів в обстоюванні національної самосвідомості. Створення словенської азбуки ідеологом реформації П. Трубаром (1508-1586 рр.) і першої граматики (1584 р.) А. Бахоричем. Розвиток світської літератури у XVIII ст. у творчості М. Похліна, Ф. Дева, В. Водник (1758-1819 рр.) – лінгвіст, фольклорист, історик, пропагандист слов'янської спільності, перший визначний словенський поет.

Видатні діячі словенського відродження А. Лінхарт (1756-1796 рр.) – історик, драматург, засновник національного театру.

24. Мова, освіта, література, історичні знання в Дубровницькій республіці і Далмації. Політичне становище і його вплив на культурний розвиток. Освіта: школи, морехідні училища, гімназії у Дубровнику і Задарі. Вплив латинської та італійської мов. Дубровчанин М. Орбіні (помер у 1611 р.) – один із засновників югославської історичної науки. Його праця «Слов'янське королівство» (1601 р.) – перша спроба подати найдавнішу історію усіх слов'янських народів і південних слов'ян до турецької навали. Автор виводить родовід слов'ян зі Скандинавії, намагається довести вагомість доробку слов'ян у європейській цивілізації, показати діяльність не лише політичних діячів, але й науковців Дубровника. Розвиток XVдожньої літератури хорватською мовою представлений творчістю М. Мерулича зі Сліпта (1450-1524 рр.), (поема «Юдифь»), Марина Држича (1589-1638 рр.) «Осман», про Хотинську війну 1620-1621 рр. з турками. Поетичні твори Д. Зроратича, Д. Буніна містять елементи поглибленого самоаналізу, невдоволення реальною дійсністю. Поезія XVIII ст. І. Джуржевича (1675-1737 рр.), А. Качича (1704-1760 рр.) відображає загальний занепад політичної кризи Далмації і Дубровника.

25. Будівництво, архітектура, образотворче мистецтво, музика, театр югославських народів. Постійні війни, розташування у контактній зоні, впливи різних культур знайшли своє відображення у стилі будівництва фортець, церков, будинків. Із споруд XVII-XVIII ст. відомі у Любляні церква Св. Якоба і Св. Миколая, ратуша, фортеці у Далмації і Дубровнику були професійні музиканти. З них набули європейські відомості Галлу, Лукачич, Якович. У Словенії, у Любляні у 1701 р. створено Філармонічну Академію, а в 1765 р. відкрито театр. У XVIII ст. з'являються перші словенські опери Я. Беліна, «Зупана» (1780 р.), Я. Новака «Фігаро» (1790 р.).

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

1. Дайте характеристику процесу завоювання турками слов'янських народів Балканського півострова.
2. Проаналізуйте перший поділ Польщі.
3. Охарактеризуйте організацію управління Османської імперії на Балканському півострові.
4. Проаналізуйте другий поділ Польщі.
5. Охарактеризуйте особливості турецького управління в Болгарії, Сербії, Боснії та Герцеговини.
6. Проаналізуйте третій поділ Польщі.
7. Охарактеризуйте форми володіння землею на Балканах в період турецького завоювання.
8. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток Білорусії у XVIII ст.
9. Охарактеризуйте судову владу, релігійне становище та адміністративний устрій південнослов'янських народів у складі Османської імперії.
10. Проаналізуйте передумови політичної й економічної кризи в Речі Посполитій в середині XVII – середині XVIII ст.
11. Охарактеризуйте розвиток міст, ремесла, внутрішньої та зовнішньої торгівлі південнослов'янських народів у XVII-XVIII ст.
12. Проаналізуйте участь Речі Посполитої у війнах середини XVII – середини XVIII ст.
13. Охарактеризуйте міжнародне й внутрішньополітичне ослаблення Речі Посполитої в першій половині XVIII ст.
14. Проаналізуйте розвиток феодального господарства в Білорусії наприкінці XV-XVIII ст.
15. Охарактеризуйте втручання у внутрішні справи Польщі Австрії, Пруссії, Росії у XVIII ст.
16. Проаналізуйте сучасні концепції білоруських вчених щодо етно-політичного розвитку Білорусії в складі Великого князівства Литовського.
17. Охарактеризуйте економічний розвиток Сілезії і Помор'я, в XVII – XVIII ст.
18. Проаналізуйте антифеодальну та національно-визвольну боротьбу білоруського народу наприкінці XVI – середині XVII ст.
19. Охарактеризуйте загарбання білоруських земель під час трьох поділів Речі Посполитої і політику Російського царизму в Білорусії.
20. Проаналізуйте політичне становище, державний устрій, соціально-економічний розвиток Сілезії та Помор'я.
21. Охарактеризуйте розвиток польської культури середини XVII – серед. XVIII ст.
22. Проаналізуйте становище Дубровницької республіки.
23. Охарактеризуйте військово-ленну систему, передумови її утворення та причини занепаду.
24. Історіографія поділів Речі Посполитої.

25. Соціально-економічний розвиток Польщі у кінці XV – на початку XVII ст. (сільське господарство, перехід до фільваркової системи).
26. Чорногорія і її боротьба за незалежність у XVI – XVIII ст.
27. Соціально-економічний розвиток Польщі у кінці XV – на початку XVII ст. (міста, ремесло, торгівля).
28. Болгарія під час війн європейських держав проти Туреччини.
29. Річ Посполита в Тридцятирічній війні.
30. Суспільні стани в Османській імперії. Особливості соціального поділу слов'янського населення.
31. Проаналізуйте розвиток феодального господарства в Чехії наприкінці XV – XVII ст.
32. Охарактеризуйте розвиток словацької культури в XVI – XVIII ст.
33. Проаналізуйте передумови і наслідки переходу до фільваркової системи господарювання в Чехії у XV – XVII ст.
34. Охарактеризуйте зовнішню політику Кримського ханства у XVI – XVII ст.
35. Проаналізуйте розвиток чеських міст, ремесла і торгівлі в XV - XVII ст.
36. Охарактеризуйте суспільно-політичний розвиток Хорватії під владою Габсбургів у XVI – XVIII ст.
37. Проаналізуйте політичні, соціальні, економічні чинники утворення Габсбурзької імперії.
38. Охарактеризуйте соціально-економічний розвиток Чехії у XVII – XVIII ст.
39. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток Словаччини у XVII – на початку XVIII ст.
40. Охарактеризуйте внутрішню політику кримських ханів Гіреїдів у XVII – XVIII ст.
41. Проаналізуйте суспільно-політичний розвиток чеських земель у складі Австрійської імперії у XVIII ст.
42. Охарактеризуйте соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток литовських земель у складі Речі Посполитої в 1569 – 1791 рр.
43. Проаналізуйте гасла, причини, хід та наслідки руху Ференца II Ракоці (1703 – 1711 рр.) і участь в ньому слов'янського населення.
44. Охарактеризуйте розвиток культури Хорватії, Далмації і Словенії в XVI – XVII ст.
45. Проаналізуйте суспільно-політичний розвиток Хорватії під владою Габсбургів у XVI – XVIII ст.
46. Охарактеризуйте розвиток культури, освіти та науки неслов'янських народів Центрально-Східної Європи в XV – XVIII ст.
47. Проаналізуйте суспільно-політичний розвиток Словаччини у складі Австрійської імперії у XVI – XVIII ст.
48. Охарактеризуйте реформи Марії-Терезії та Йосифа II і їх вплив на етно - політичний розвиток слов'янських народів Австрійської імперії.

49. Проаналізуйте соціально-економічний розвиток Словенії у складі Австрійської імперії в XVII – XVIII ст.
50. Охарактеризуйте зовнішню політику Пруського королівства у XVIII ст.
51. Охарактеризуйте документ: Устави на волоки 1557 р.
52. Охарактеризуйте документ: Привілеї Вітовта.
53. Дайте визначення терміну - “суд лавників”.
54. Охарактеризуйте документ : Едикт 1717 р. Фрідріха I.
55. Охарактеризуйте документ: Вічний мир 1686 р.
56. Охарактеризуйте документ: Брестська церковна унія.
57. Охарактеризуйте документ: Петербурзькі конвенції 1772 р.
58. Охарактеризуйте документ: Кондиції 1764 р.
59. Охарактеризуйте документ: Петербурзькі конвенції 1793 р.
60. Охарактеризуйте документ: Петербурзькі конвенції 1795 р.
61. Охарактеризуйте документ: Військово-політичний договір Пруссії та Польщі 1790 р.
62. Охарактеризуйте документ: Журавницький мирний договір 1676 р.
63. Охарактеризуйте документ: Аахенський мир 1748 р.
64. Охарактеризуйте документ: Вестфальський мирний договір 1648 р.
65. Охарактеризуйте документ: Радомська конституція 1505 р.
66. Охарактеризуйте документ: Трипартикум ХVнгарії.
67. Охарактеризуйте документ: “Патент про підданих” Йосифа II.
68. Охарактеризуйте документ: Твір словацького релігійно-громадського діяча Юрія Тржановського (1591 – 1637 рр.) “Аугсбургська конфесія”.
69. Охарактеризуйте документ: Цивільний кодекс Габсбургів 1776 р.
70. Охарактеризуйте документ: Кучук-Кайнаджирський мирний договір.
71. Охарактеризуйте документ: Ніштадський мирний договір.
72. Охарактеризуйте документ: “Патент про толерантність” Йосифа II.
73. Охарактеризуйте документ: Сатмарський мир 1711 р.
74. Охарактеризуйте документ: Ясський мирний договір 1791 р.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. К.: Критика, 2004. 462 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vandych_Potr/Tsina_svobody_Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy_vid_Serednovichchia_do_sohodennia.pdf?

Власто А.П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства / З англ. пер. Р. Ткачук та Ю. Терех. К.: Юніверс, 2004. 496 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Vlasto_AP/Zaprovadzhennia_khrystyianstva_u_slovia_n.pdf?

Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 2. Беларусь у перыяд Вялікага Княства Літоўскага / Рэдкал: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. Мн.: Экоперспектыва, 2008. 688 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-985-469-204-3/978-985-469-204-3.pdf>

Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 3: Беларусь у часы Рэчы Паспалітай (XVII–XVIII стст.) / Рэдкал: М. Касцюк (гал. рэд.) і інш. Мн.: Экоперспектыва, 2007. 344 с. <http://history.org.ua/LiberUA/978-985-469-203-6/978-985-469-203-6.pdf>

Дворнік Френсіс. Слов'яни в Європейській історії та цивілізації / Пер. з англ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Dvornik_Frensis/Sloviany_v_ievropeiskii_istorii_ta_syvilizatsii/

Дейвіс Н. Європа. Історія. К., 2001.
https://chtyvo.org.ua/authors/Deivis_Norman/Yevropa_Istoriia/

Славич Барбара. Історія Балкан XVIII і XIX століття. К.: Свенас, 2003. 512 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yelavich_Barbara/Istoriia_Balkan_XVIII-XIX_stolittia.pdf

Зінько Ю. А., Калитко С. Л., Кравчук О. М., Поп І. І. Нариси історії Чехії. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 464 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zinko_Yurii/Narysy_istorii_Chekhii.pdf?

Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба 1300 – 1600. К.: Критика, 1998. 287 с. (С. 15 – 27)
https://shron1.chtyvo.org.ua/Inaldzhyk_Halil/Osmanska_imperiia_klasychna_doba_1300-1600.pdf?

Історія західних та південних слов'ян з давніх часів до XX ст. / За ред. проф. В. І. Ярового. К.: Либідь, 2001. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001831

Історія Центрально-Східної Європи / За ред. проф. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2001. https://chtyvo.org.ua/authors/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Tsentralno-Skhidnoi_Yevropy/

Коротка історія Чехії і Словаччини / Під ред. П. С. Федорчака. Івано-Франківськ, 1999.
https://chtyvo.org.ua/authors/Fedorchak_Petro/Korotka_istoriia_Chekhii_i_Slovac

[hchynty vyd 1999/](#)

Кріль М. Історія Словаччини. Львів, 2006. 264 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Kril_Mykhailo/Istoriia_Slovachchyny.pdf?

Крикун М., Зашкільняк Л. Історія Польщі. Львів, 2002. С. 5 – 36.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Istoriia_Polschi_Vid_naidavnish_ykh_chasiv_do_nashykh_dniv.pdf?

Кримський А. Історія Туреччини. К., 1924. 236 с.
https://shron2.chtyvo.org.ua/Krymskyi_Ahatanhel/Istoriia_Turechchyny_vyd_1924.pdf?

Норкус З. Непроголошена імперія. Велике князівство Литовське з погляду порівняльно-історичної соціології імперій. Пер. з лит. Петро Білинський. Київ: Критика, 2016. 440 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Zenonas_Norkus/Neproholoshena_imperiiia_Velyke_kniazivstvo_Lytovske_z_pohliadu_porivnialno-istorychnoi_sotsiolohii_i.pdf?

Острогорський Г. Історія Візантії. Львів: Літопис, 2002. 608 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Ostrogorskyi_Georg/Istoriia_Vizantii.pdf?

Плохій С. Походження словянських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К.: Критика, 2015. 445 с.
https://shron3.chtyvo.org.ua/Plokhii_Serhii/Pokhodzhennia_slovianskykh_natsii_Domoderni_identychnosti_v_Ukraini_Rosii_ta_Bilorusii.pdf?

Польша – нарис історії / за ред.: Влодзімежа Менджецького та Єжи Брацисевича; пер. з пол. Івана Сварника. Варшава: Вид-во Ін-т нац. пам'яті, 2015. 365 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mendzhetskyi_Vlodzimiezh/Polscha_-_narys_istorii/

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян: давня доба, середньовіччя. Навчальний посібник для ВНЗ. К.: Либідь, 2011. 416 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Yarovyi_Valerii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_sloviaan_Davnia_doba_Serednovichchia/

Хрестоматія з історії західних та південних слов'ян (доба Середньовіччя). Укладач О. М. Присяжнюк. Одеса: Університет Ушинського, 2020. 226 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Prysiazhniuk_Oleksii/Khrestomatiiia_z_istorii_zakhidnykh_ta_pivdennykh_sloviaan_doba_Serednovichchia.pdf?

Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 463 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Chornii_Volodymyr/Istoriia_Bolharii/

Тирковић, Сима. Историја српског народа (6 књига). Београд 1981 – 1983.
[https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0_\(%D0%BA%D1%9A%D0%B8%D0%B3%D0%B0\)](https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D1%81%D1%80%D0%BF%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3_%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B0_(%D0%BA%D1%9A%D0%B8%D0%B3%D0%B0))

Тирковић, Сима. Срби међу европским народима. Б., 2009.
https://inslav.ru/sites/default/files/editions/2009_chirkovich_istorija_serbov.djvu

Pavlicevic Dragutin. Kratka politicka i kulturna povijest Hrvatske. Zagreb: Hrvatski informativni centar, 1998.
<https://web.archive.org/web/20040630065858/http://www.hic.hr/books/pavlicev/>

Šišić Ferdo. PREGLED POVIJESTI HRVATSKOGA NARODA OD
NAJSTARIJIH DANA DO GODINE 1873. 378 s.
[https://ru.scribd.com/doc/26214314/Ferdo-%C5%A0i%C5%A1i%C4%87-
PREGLED-POVIJESTI-HRVATSKOGA-NARODA](https://ru.scribd.com/doc/26214314/Ferdo-%C5%A0i%C5%A1i%C4%87-PREGLED-POVIJESTI-HRVATSKOGA-NARODA)